

บทที่ 4

ประวัติศาสตร์วัฒนธรรมการกินอาหารไทยหลัง จอมพล ป. พิบูลสงคราม

ขึ้นดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรี

เมื่อจอมพล ป. พิบูลสงคราม ได้ขึ้นเป็นนายกรัฐมนตรีแล้ว บทบาทของรัฐภายใต้การนำของจอมพล ป. พิบูลสงคราม ได้เปลี่ยนแปลงไปบทที่ 4 จะกล่าวถึงหน้าที่ของรัฐที่เข้ามาดูแลวิถีชีวิตความเป็นอยู่ และได้กำหนดรูปแบบที่รัฐเห็นว่าเหมาะสมให้ประชาชนปฏิบัติตาม

4.1 วัฒนธรรมการกินอาหารไทย ภายใต้ปัจจัยสภาพแวดล้อมเศรษฐกิจการเมือง หลังการดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรีของ จอมพล ป. พิบูลสงคราม

วัฒนธรรมการกินอาหารของผู้คนจะเปลี่ยนแปลงเมื่อรัฐบาลจอมพล ป. พิบูลสงคราม ใช้อำนาจรัฐเพื่อปรับปรุงวิถีชีวิตให้ทันสมัยมีวัฒนธรรมตามแนวทางชาตินิยม ซึ่งมีผลต่อวิถีชีวิตความเป็นอยู่ของผู้คน โดยมีรัฐเป็นผู้กำหนดควบคุมการเปลี่ยนแปลง เริ่มต้นตั้งแต่ในช่วงรัฐบาลพระยาพหลฯ นายพลตรีหลวงพิบูลสงคราม(ยศขณะนั้น)ดำรงตำแหน่งรัฐมนตรีว่าการกลาโหม มีนโยบายสาธารณูปการ ที่จะเข้าควบคุมตลอดจนบริหารงานร่วมกับบริษัทหรือเอกชน เป็นรูปบริษัท สาธารณะ และกิจการบางอย่างรัฐอาจจัดทำเอง ส่วนกิจการที่ไม่เป็นสาธารณูปโภครัฐจะปล่อยให้พลเมืองทำกันเอง และถ้าสิ่งใดเห็นว่าเป็นสิ่งสำคัญแล้วยังไม่มีผู้ดำเนินการรับจะเข้าไปสนับสนุนหรือร่วมมือ ก่อนจะปล่อยให้เอกชนดำเนินการ เช่นการชลประทาน การรถไฟ การไปรษณีย์ โทรเลข การส่งเสริมการขนส่ง ทางบก ทางอากาศ ทางน้ำ การสร้างไซโล¹ เริ่มก่อตั้งองค์การ

¹ สุโขทัยธรรมาธิราช,มหาวิทยาลัย,สาขารัฐศาสตร์,เอกสารการสอนชุดวิชาเศรษฐกิจกับการเมืองไทย *Thai Political Economy* หน้าที่ 6-11 ,(กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช,2528) หน้า 428-429

เชื้อเพลิงของกระทรวงกลาโหม ซึ่งต่อมาจะเป็น การปิโตรเลียมแห่งประเทศไทย(ป.ต.ท.)² รัฐบาลจอมพล ป. พิบูลสงคราม ได้พัฒนาชาติเข้าสู่วิถีการผลิต แบบอุตสาหกรรมโดยทุนของรัฐ แต่ทุนนิยมโดยรัฐ ได้กลายเป็นวิสาหกิจทุนของขุนนางทหารระดับสูง³ เนื่องจากคณะรัฐประหารมาหาประโยชน์จากวิสาหกิจเหล่านี้โดยดำรงตำแหน่งเป็นคณะกรรมการและได้รับหุ้นแชร์ให้เปล่า เป็นสมบัติส่วนตัว ในขณะที่รัฐวิสาหกิจเหล่านั้นยังได้สิทธิผูกขาดและใช้ทุนจากรัฐอยู่ รัฐวิสาหกิจเหล่านี้ไม่ค่อยมีประสิทธิภาพ ขณะที่โรงงานเอกชนมีอยู่บ้างแต่มีขนาดเล็ก⁴

จึงกล่าวได้ว่า ทุนนิยมในช่วงอุดมการณ์ชาตินิยมนี้ เป็นทุนนิยมที่ปราศจากกิลเดสการดำเนินการและการสะสมทุน ไม่มีประสิทธิภาพ ไม่มีการพัฒนาเพื่อผลิตภาพ ขาดความกระตือรือร้น แต่มีการเปลี่ยนแปลงสำคัญ 4 ประการที่ชี้แนวโน้มสู่การขยายตัวของระบบทุนนิยม⁵

1. เกิดการกระจาย ของผลผลิตเกษตรกรรม จากการผลิตพืชชนิดเดียว คือข้าว เป็นการผลิตเกษตรกรรมแบบกระจายตัว มีการปลูก มันสำปะหลัง ข้าวโพด ปอ ยาสูบ ยางพารา อ้อย เป็นต้น ผลจากการขยายตัวการผลิตพืชเพื่อขายนี้ทำให้เศรษฐกิจการค้าการใช้เงินแลกเปลี่ยนขยายตัว
2. กิจกรรมรากฐานการพัฒนา โดยการช่วยเหลือของต่างชาติ เงินกู้จากสหรัฐ และธนาคารโลก มีการสร้างถนน ท่าเรือ เขื่อน เป็นต้น
3. สถาบันรากฐานของระบบทุนนิยมขยายตัว คือธนาคาร เศรษฐกิจ เงินตรา ระบบกรรมสิทธิ์เอกชน มีธนาคารจัดตั้งขึ้นโดยพ่อค้าชาวจีนและทหาร
4. ประชากรเพิ่มขึ้นรวดเร็ว ประชากรมีอัตราเพิ่มขึ้น 3.2 % ต่างจากก่อนสงครามที่เพิ่มขึ้น 2 % เกิดปัญหาชาวนาไร้ที่ดินทำกิน

นอกจากการเข้ามาบีบบทบาทในระบบเศรษฐกิจแล้ว รัฐยังเข้าไปกำหนดรูปแบบวิถีชีวิตเพื่อปรับเปลี่ยนวิถีชีวิต ความเป็นอยู่ของประชาชนให้เป็นสมัยใหม่เพื่อสร้างภาพความเจริญมี

² ชาวนิวทีย์ เกษตรศิริ, ประวัติศาสตร์การเมืองไทย 2475-2500 Political History of Thailand 1932-1957, (กรุงเทพฯ :มูลนิธิโครงการตำราสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์,2544) หน้า 168

³ ฉัตรทิพย์ นาถสุภา, ประวัติศาสตร์เศรษฐกิจไทย, กรุงเทพฯ:สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2543 , หน้า 105

⁴ เรื่องเดิม

⁵ เรื่องเดิม หน้า 105-108

วัฒนธรรมของคนไทย โดยมีการกำหนดเป็นคำสั่งเช่นพระราชบัญญัติ พระราชกฤษฎีกา ประกาศรฎ
 นิยม ที่ในเวลาต่อมาจะมีการกำหนดโทษต่อผู้ไม่ปฏิบัติตามด้วย

หลังสงครามโลกครั้งที่ 2 รัฐบาลจอมพลป. พิบูลสงคราม หมดอำนาจลงการควบคุมวิถี
 ชีวิตของผู้คนโดยอำนาจรัฐหมดไป อิทธิพลของสหรัฐอเมริกาได้เข้ามามีผลต่อเศรษฐกิจ และ
 สังคมไทย อเมริกากลายเป็นตัวแทนของความทันสมัย มีการส่งบุตรหลานไปเรียนต่อในอเมริกา
 มากขึ้น “ภายในเวลาไม่กี่ปีหลังสงคราม ครอบครัวไทยที่มีเงินและส่งบุตรหลานไปเรียนต่อ
 ต่างประเทศต่างก็นิยมส่งบุตรหลานไปเรียนต่อที่สหรัฐอเมริกามากขึ้นทุกที และความนิยมส่งบุตร
 หลานไปเรียนต่อที่อังกฤษ หรือยุโรปก็ลดน้อยลงไปมาก หลังสงครามโลกครั้งที่สองผ่านพ้นไป
 แล้ว ประชาชนชาวไทยก็ “ไปร” สีนค้ำอเมริกัน วัฒนธรรมการดำเนินชีวิตแบบอเมริกันมากยิ่งขึ้น
 และพยายามเอาอย่างเลียนแบบของใช้ในชีวิตประจำวันตามแบบอเมริกัน โดยสิ้นเชิง”⁶ วัฒนธรรม
 แบบอเมริกันจึงแพร่หลายเข้ามาในประเทศไทย รวมทั้งวัฒนธรรมการบริโภคอาหารแบบอเมริกันที่
 ได้รับความนิยมนว่าเป็นของทันสมัย⁷ อาหารอเมริกันได้รับความนิยมนเพิ่มมากขึ้น โดยมีชาว
 ต่างประเทศเข้ามาเปิดร้านอาหารก่อน จากนั้นคนไทย คนจีนก็เลียนแบบ โดยอาหารที่นิยมได้แก่
 ชูป สเต็ก สลัด แซมเบอร์เกอร์ มันฝรั่งทอด สปาเก็ตตี้ มัคกะโรนี พิซซ่า ไรค์เบียร์เป็นต้น⁸ แต่อาหาร
 แบบตะวันตกเคยแพร่หลายอยู่ก่อนแล้ว ก่อนสมัยรัฐบาลจอมพล ป. พิบูลสงคราม ตั้งแต่การรับ
 วัฒนธรรมตะวันตกเพื่อความทันสมัยของเจ้านาย ซึ่งต่อมาในสมัยจอมพล ป. พิบูลสงคราม อาหาร
 ฝรั่งเศสได้ถูกคัดแปลงให้ส่วนผสมอาหารราคาถูก และถูกปากคนไทยมากขึ้น จากเดิมที่อาหารฝรั่ง
 เป็นอาหารอีกประเภทที่นิยมเนื่องจาก กลุ่มคณะราษฎร และข้าราชการที่มีอำนาจ ส่วนหนึ่งได้รับ
 การศึกษามาจากต่างประเทศ ส่วนกลุ่มข้าราชการที่ไม่เคยไปต่างประเทศก็น่าจะรับอิทธิพลอาหาร
 ตะวันตกมาบ้างแล้วจากเจ้านาย เวลากินอาหารฝรั่งนั้นจะต้องไปที่โรงแรม อย่างโรงแรมโอเรียลเต็ล
 โรงแรมทรอกกาเคโร โรงแรมยุโรป โรงแรมสเปนเซอร์ ซึ่งส่วนใหญ่ใช้พ่อครัวชาวจีนไหหลำ
 เป็นผู้ปรุงอาหารอย่างฝรั่ง ภัตตาคารจีนก็เป็นอีกสถานที่หนึ่งที่มีอาหารฝรั่งบริการ แต่การให้บริการ

⁶ เสมียนทิพย์ ศิริจารุกุล, ศึกษาการเปลี่ยนแปลงการบริโภคอาหารของคนไทยในเขตเมืองหลวง
 ระหว่าง พ.ศ. 2394-2534, (วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาประวัติศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนคริน-
 ทรวโรฒ, 2548) หน้า 51

⁷ เรื่องเดิม

⁸ เรื่องเดิม หน้า 69-70

จะไม่ต้องเป็นพิธีรีตองอย่างโรงแรมฝรั่ง⁹ โดยภัตตาคารอาหารจีนอย่างห้อยเทียนเหลา ซึ่งจะทำขายทั้งอาหารจีน และอาหารฝรั่ง อย่าง ซุป สเต็ก สลัด¹⁰ ขณะเดียวกันกลุ่มพ่อค้า คหบดีชาวจีนที่ประสบความสำเร็จในการค้า ก็ส่งผลให้กิจการภัตตาคารอาหารจีนเจริญรุ่งเรือง อย่าง ห้อยเทียนเหลา ซึ่งเปิดกิจการเมื่อ 3 ธันวาคม 2476 และมีการแข่งขันกันของภัตตาคารอาหารจีนมากขึ้น และในช่วงนิยมไทย ของจอมพล ป. พิบูลสงคราม โดยเจ้าของได้ให้พระยาอนุমানราชชนเปลี่ยนชื่อห้อยเทียนเหลาเป็นชื่อไทย พระยาอนุমানฯ ให้พระสารประเสริฐ ช่วยคิด ได้เป็น หยาดฟ้าภัตตาคาร “ห้อย” ก็คือ “หยาด” ส่วน “เทียน” แปลว่า “ฟ้า”¹¹ จอมพล ป. พิบูลสงคราม ก็นิยมไปทานอาหารที่ภัตตาคารที่จันทหลา ซึ่งตั้งอยู่ที่สี่แยกราชวงศ์¹² ในสมัยจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ ภัตตาคาร princess Garden มีการนำเอาพ่อครัวและพนักงานบริการทั้งหมดมาจากฮ่องกง แต่ก็เปิดอยู่ได้เพียง 4-5 ปีเนื่องจากต้นทุนที่สูง¹³ ความเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิตวัฒนธรรมการกินหลังยุคจอมพล ป. พิบูลสงครามเป็นรัฐบาลครั้งที่ 1 จึงเป็นผลจากการหลั่งไหลเข้ามาของระบบเศรษฐกิจแบบทุนนิยม ซึ่งเป็นไปตามกลไกทางเศรษฐกิจโดยรัฐไม่ได้เข้าควบคุมอีกต่อไป

โดยหลังสงครามโลกครั้งที่ 2 เป็นต้นมาการเชื่อมโยงโลกโดยอาศัยการล่าอาณานิคมลดความสำคัญลงไปเป็นอันมาก การเชื่อมโยงทางเศรษฐกิจกลายเป็นแบบแผนหลักในการโยงใยระบบเศรษฐกิจโลก¹⁴ หลังจากรัฐประหาร พ.ศ. 2490 แล้ว ประเทศไทยก็จะเดินทางเข้าสู่ระบบอำนาจนิยม¹⁵ โดยเกิดความปั่นป่วนทางการเมืองอีกหลายครั้งจาก จนกระทั่งการถึงการรัฐประหาร

⁹ กมลทิพย์ จ่างกมล, อาหาร: การสร้างมาตรฐานในการกินกับอัตลักษณ์ทางชนชั้น, (ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชามานุษยวิทยา ภาควิชามานุษยวิทยา มหาวิทยาลัยศิลปากร, ปีการศึกษา 2545), หน้า 92-93

¹⁰ เสมือนทิพย์ ศิริจารุกุล, ศึกษาการเปลี่ยนแปลงการบริโภคอาหารของคนไทยในเขตเมืองหลวงระหว่าง พ.ศ. 2394-2534, (วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาประวัติศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, 2548) หน้า 69

¹¹ ศ.พลายน้อย, วันก่อนคืนเก่า, (กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์พิมพ์คำ, 2543) หน้า 50-52

¹² ธเนศ วงศ์ยานนาวา, ความเป็นอนิจจัง ของ อาหารจีนชั้นสูง ในกรุงเทพฯ : การเดินทางของ อาหารประชาธิปไตย ศิลปวัฒนธรรม, 24, 11 (กันยายน 2546) www.matichon.co.th

¹³ เรื่องเดิม

¹⁴ รังสรรค์ ธนะพรพันธุ์, โลกาภิวัตน์กับสังคมเศรษฐกิจไทย, ใน สังคีต พิริยะรังสรรค์ บรรณาธิการ, โลกาภิวัตน์กับสังคมเศรษฐกิจไทย, (กรุงเทพฯ: ศูนย์ศึกษาเศรษฐศาสตร์การเมือง คณะเศรษฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2538) หน้า 61

¹⁵ ชาณุวิทย์ เกษตรศิริ, ประวัติศาสตร์การเมืองไทย 2475-2500 Political History of Thailand 1932-1957, (กรุงเทพฯ: มูลนิธิโครงการตำราสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์, 2544) หน้า 458

เจียบ 29 พฤศจิกายน พ.ศ. 2494 จอมพล ป. พิบูลสงคราม ประกาศยกเลิกคณะรัฐมนตรี ยกเลิกรัฐธรรมนูญ ยุบสภา ยุบพรรคการเมือง และห้ามการชุมนุมทางการเมือง โดยอ้างเหตุผลเพื่อปกป้องชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ รัฐบาลจอมพล ป. ทำการปราบปรามผู้ที่มีแนวคิดทางการเมืองตรงกันข้ามอย่างเฉียบขาด โดยใช้กำลังตำรวจโดยการนำของ พลตำรวจเอกเผ่า ศรียานนท์ จอมพล ป. ได้เสริมสร้างกำลังของตำรวจให้เข้มแข็งมากขึ้น เพื่อคานอำนาจกับกองทัพ¹⁶ ซึ่งขณะนั้น จอมพล ป. พิบูลสงครามหมดอำนาจลงแล้ว โดยมีจอมพลผิน ชุณหะวัณ ขณะนั้นยศพลโท และออกจากลาออกจากราชการเนื่องไม่พอใจกรณีถูกถอดทิ้ง ในสมรภูมิเชียงคอง รัฐฉาน และ จอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ ขณะนั้นยศพันเอก¹⁷ ในช่วงเวลาเดียวกันนี้ประเทศไทยได้รับการช่วยเหลือจากสหรัฐอเมริกา ในการสนับสนุนด้านการฝึกโดย สำนักงานสืบราชการลับ (CIA) และการช่วยเหลือด้านงบประมาณ กลุ่มอำนาจทางการเมืองในช่วงเวลานี้จึงมีอยู่ด้วยกัน 3 ฝ่าย หรือเป็นที่รู้จักกันในนาม “การเมืองสามเส้า”¹⁸ มีจอมพล ป. พิบูลสงคราม ที่กำลังดำรงตำแหน่งนายก เป็นกลุ่มอำนาจหนึ่ง แต่ไม่เข้มแข็งเหมือนครั้งที่อยู่ในอำนาจครั้งแรก ช่วงก่อนสงคราม การกำหนดระเบียบกฎหมายให้ผู้คนปฏิบัติตามจึงมีลักษณะจำกัดลงด้วย กลุ่มที่เหลืออีกสองกลุ่มนั้นเป็นกลุ่มที่มีอำนาจเข้มแข็ง กลุ่มแรกคือกลุ่ม พลตำรวจตรีเผ่า ศรียานนท์ (กลุ่มซอยราชครู) เคยได้รับการยกย่องจากสหรัฐฯ ว่าเป็นบุรุษเหล็กแห่งเอเชีย มีศักดิ์เป็นบุตรเขยจอมพลผิน¹⁹ ตำรวจในยุคนี้มีกองกำลังที่ได้รับการสนับสนุนจาก สหรัฐฯ ทำให้มีกำลังอาวุธทั้ง รถถัง เรือ หน่วยอากาศ เครื่องบิน เฮลิคอปเตอร์ มีฐานการเงินจากการค้าฝิ่น(เป็นสินค้าผูกขาดตามกฎหมาย) สืบต่อมาจากจอมพลผิน กลุ่มที่สองคือกลุ่มจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ (กลุ่มสี่เสาเทเวศน์) มีฐานการเงินจากการควบคุมรัฐวิสาหกิจ และกองสลาก²⁰ แต่หลังจากจอมพล ป. กลับจากการเยือนอเมริกันได้เริ่มรณรงค์ประชาธิปไตย ในแนวทางสหรัฐอเมริกา ทหารไม่ควรเข้ามายุ่งเกี่ยวกับการเมือง การค้า การรัฐประหารเป็นเรื่องล้าสมัย เปิดให้มีการตั้งพรรคการเมือง การปราศรัยได้อีกครั้งหลังจากถูกยกเลิก

¹⁶ ผาสุก พงษ์ไพจิตร, คริส เบเกอร์, เศรษฐกิจการเมืองไทยสมัยกรุงเทพฯ, (เชียงใหม่ : ซิลเวอร์ม , 2539)

หน้า 460

¹⁷ เรื่องเดิม หน้า 454

¹⁸ ชาญวิทย์ เกษตรศิริ, ประวัติศาสตร์การเมืองไทย 2475-2500 Political History of Thailand 1932-1957, (กรุงเทพฯ:มูลนิธิโครงการตำราสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์, 2544) หน้า 485

¹⁹ เรื่องเดิม หน้า 485

²⁰ เรื่องเดิม หน้า 484-487

และสั่งห้ามไป²¹ ซึ่งสามารถวิเคราะห์ได้ว่าเป็นแนวทางในการแก้ปัญหาเรื่องที่มาของอำนาจของ จอมพล ป. พิบูลสงคราม ที่เดิมไม่เชื่อในระบบรัฐสภาแต่เมื่อกำลังจะหมดอำนาจเนื่องจาก กำลังทางทหารที่เคยมีอย่างเข้มแข็งเปลี่ยน ไปอยู่ในมือของกลุ่มคนรุ่นใหม่ ๆ จึงต้องใช้วิธีการของระบอบ ประชาธิปไตยมาใช้ในการอ้างความชอบธรรมในการขึ้นปกครอง ซึ่งจอมพล ป. ได้จัดให้มีการ เลือกตั้งขึ้น และถูกขนานนามว่าเป็นการเลือกตั้งที่สกปรกที่สุด โดยการช่วยเหลือของ พลตำรวจ เอกเผ่า ด้วยการโกงการนับคะแนน ข่มขู่ผู้ออกเสียง การใช้นักเลงสถานการชุมนุมของฝ่ายค้าน²² เมื่อผลการเลือกตั้งออกมา มีผู้ไม่พอใจผลการเลือกตั้งจำนวนมาก และเป็นเหตุที่จอมพลสฤษดิ์ ใช้ อ้างในการรัฐประหาร ในวันที่ 14 กันยายน 2500 จอมพล ป. พิบูลสงครามหนีไปเขมร พลตำรวจ เอก เผ่า ถูกเนรเทศไปสวิสเซอร์แลนด์ หลังปฏิวัติได้ตั้งนายพจน์ สารสิน เป็นนายกรัฐมนตรี จากนั้นตั้ง จอมพลถนอม กิตติขจร ดำรงตำแหน่ง ขณะที่จอมพลสฤษดิ์เดินทางไปรักษาตัวที่ ประเทศสหรัฐอเมริกา และหลังจากกลับมาได้แต่งตั้งตนเองเป็นนายกรัฐมนตรี ประกาศกฎอัยการศึก ยุบรัฐสภา พรรคการเมือง และกวาดล้างศัตรูทางการเมือง และกลุ่มแนวคิดซ้าย²³

เมื่อจอมพลสฤษดิ์ ธีระรัชต์ เป็นรัฐบาล ได้ดำเนินนโยบายรัฐบาลเป็นแบบเผด็จการ ยกเลิก รัฐธรรมนูญ และสถาปนาระบอบการเมืองที่มีแบบอย่างของพ่อขุนรามคำแหง มีแนวความคิดหรือ อุดมการณ์ในการปกครองเป็นแบบ พ่อขุน²⁴ หรือ ทักษ์ เฉลิมเตียรณ เรียกว่า “ระบบพ่อขุนอุปถัมภ์ แบบเผด็จการ”²⁵ เป็นลักษณะการปกครองแบบพ่อ ที่ผู้ปกครองเป็นพ่อบ้านคอยดูแลทุกข์สุขแก่ บรรดาลูกๆ หรือราษฎรปฏิบัติตาม นอกจากนี้ยังได้รับโปรดเกล้าจากพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ให้เป็น “ผู้รักษาพระนคร” ซึ่งจอมพลสฤษดิ์ได้ใช้เป็นเครื่องมืออ้างความชอบธรรมอย่างหนึ่งของ ตนเอง²⁶ และได้ส่งเสริมฟื้นฟูความสำคัญของสถาบันกษัตริย์ขึ้น หลังจากที่ถูกลดความสำคัญลง อย่างต่อเนื่องในช่วงคณะราษฎร แนวคิด หรืออุดมการณ์แบบพ่อขุนของจอมพลสฤษดิ์ ธีระรัชต์

²¹ เรื่องเดิม หน้า 488

²² ผาสุก พงษ์ไพจิตร, คริส เบเกอร์, เศรษฐกิจการเมืองไทยสมัยกรุงเทพฯ, (เชียงใหม่ : จีลวอร์ม , 2539) หน้า 461

²³ ผาสุก พงษ์ไพจิตร, คริส เบเกอร์, เศรษฐกิจการเมืองไทยสมัยกรุงเทพฯ, เชียงใหม่ : จีลวอร์ม , 2539 หน้า 462-465

²⁴ ทักษ์ เฉลิมเตียรณ , การเมืองระบบพ่อขุนอุปถัมภ์แบบเผด็จการ, (กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2548) หน้า 226-227

²⁵ เรื่องเดิม หน้า 247

²⁶ ผาสุก พงษ์ไพจิตร, คริส เบเกอร์, เศรษฐกิจการเมืองไทยสมัยกรุงเทพฯ, เชียงใหม่ : จีลวอร์ม , 2539 หน้า 476

นั้นเป็นผลจากการที่จอมพลสฤษดิ์ ไม่เคยมีประสบการณ์การเรียนรู้ทางการเมืองจากต่างประเทศ จึงไม่ผู้คิดตนเองไว้กับอุดมการณ์ทางการเมืองแบบตะวันตก²⁷ โดยการดำเนินนโยบายของรัฐของจอมพลสฤษดิ์สามารถแบ่งออกได้เป็น นโยบายทางด้านเศรษฐกิจ และนโยบายทางด้านสังคม ดังนี้

นโยบายด้านเศรษฐกิจ รัฐบาลจอมพลสฤษดิ์ รัชชต์ เปิดรับระบบเศรษฐกิจแบบเสรีนิยมเข้ามาใช้ในประเทศไทย จากสหรัฐอเมริกา โดยเริ่มจากภายหลังจอมพลสฤษดิ์ปฏิวัติ และดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรี มีความต้องการที่จะได้รับความสนับสนุนรับรองจากต่างประเทศ ซึ่งจอมพลสฤษดิ์ ได้มุ่งเป้าหมายไปที่สหรัฐอเมริกา ประกอบกับฝ่ายสหรัฐอเมริกาเองก็มีความต้องการที่จะต่อต้านลัทธิคอมมิวนิสต์โดยใช้ไทยเป็นด่านหน้า สหรัฐอเมริกาจึงเข้ามาสนับสนุนรัฐบาลจอมพลสฤษดิ์ รัชชต์²⁸ จากที่เดิมทั้งสองฝ่ายไม่ลงรอยกัน แม้สหรัฐอเมริกาจะสนับสนุนรัฐบาลจอมพล ป. พิบูลสงคราม ฝ่ายตำรวจ ของพ.ต.อ. เผ่า ศรียานนท์ และฝ่ายทหารโดยจอมพลสฤษดิ์ รัชชต์ ในด้านเงินอุดหนุนกำลังอาวุธเพื่อต่อต้านคอมมิวนิสต์เป็นสำคัญ²⁹ แต่จอมพลสฤษดิ์ รัชชต์ ได้ต่อต้านและโจมตีนโยบายนิยมสหรัฐอเมริกาผ่านหนังสือพิมพ์สารเสรี ซึ่งเป็นหนังสือพิมพ์ของจอมพลสฤษดิ์³⁰ การเปลี่ยนแปลงด้านเศรษฐกิจนั้นเกิดการเปลี่ยนแปลงขึ้นอย่างใหญ่หลวง จากแผนพัฒนาเศรษฐกิจที่ได้กระจายปัจจัยพื้นฐาน ตามนโยบาย “น้ำไหล ไฟสว่าง ทางดี มีงานทำ บันดาลสุข”³¹ ทำให้มีการกระจายปัจจัยพื้นฐานไปยังพื้นที่ต่างๆทั่วประเทศอย่างกว้างขวาง ทำให้โครงสร้างการผลิตเปลี่ยนแปลงไป จากเดิมที่เป็นแบบ ผลิตเพื่อเลี้ยงชีพ (Self-Sufficient Economy) เปลี่ยนเป็นการผลิตเพื่อตลาด (Market Economy) ซึ่งขยายตัวอย่างรวดเร็วทั้งในเขตเมืองและชนบท³² ประกอบกับรัฐเองก็มีนโยบายส่งเสริมการลงทุนอย่างเสรีมากขึ้นจึงมีนัก

²⁷ รัตพงษ์ สอนสุภาพ, ทุนขุนนางไทย(พ.ศ. 2500-2516), (วิทยานิพนธ์เศรษฐศาสตรมหาบัณฑิต ภาควิชาเศรษฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2539) หน้า 40

²⁸ สินีนาฏ เวชแพทย, แนวคิดของจอมพล สฤษดิ์ รัชชต์ เกี่ยวกับการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคม, (วิทยานิพนธ์อักษรศาสตรมหาบัณฑิต ภาควิชาประวัติศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2539) หน้า 22

²⁹ ชาญวิทย์ เกษตรศิริ, ประวัติศาสตร์การเมืองไทย 2475-2500 Political History of Thailand 1932-1957, กรุงเทพมหานคร: โครงการตำราสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์, 2544 หน้า 485-486

³⁰ รัตพงษ์ สอนสุภาพ, ทุนขุนนางไทย(พ.ศ. 2500-2516), (วิทยานิพนธ์เศรษฐศาสตรมหาบัณฑิต ภาควิชาเศรษฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2539) หน้า 40

³¹ ทักษ์ เฉลิมเกียรติ, การเมืองระบอบพ่อขุนอุปถัมภ์แบบเผด็จการ, (กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2548) หน้า 461

³² สมภพ มานะรังสรรค์, แนวโน้มพัฒนาการเศรษฐกิจไทยในช่วงก่อนและหลังการปฏิรูปการปกครองในสมัยรัชกาลที่ 5, (กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2536) หน้า 3

ลงทุนจำนวนมากเข้ามาลงทุน ทั้งที่เป็นชาวไทย และชาวต่างชาติ และเพื่ออำนวยความสะดวกต่อผู้ลงทุน รวมทั้งเสริมสร้างบุคลากรเพื่อรองรับการพัฒนาของรัฐจึงได้ตั้งหน่วยงานต่างๆขึ้นมารองรับ อาทิ สำนักงานส่งเสริมการลงทุน บริษัทเงินทุนอุตสาหกรรมแห่งประเทศไทย เป็นต้น³³ ส่งผลให้เกิดการบุกเบิกที่ดินเพื่อปลูกพืชไร่ในเขตป่าเขา และการบุกเบิกที่ดินเพื่อทำนามีการขยายตัวของพื้นที่การเพาะปลูกข้าว

	พื้นที่ปลูกข้าว	พืชชนิดอื่น
ปี พ.ศ.2501	37 ล้านไร่	10 ล้านไร่
ปี พ.ศ.2525	84 ล้านไร่	63 ล้านไร่

พืชชนิดอื่นๆที่ขยายตัวได้แก่ ยางพารา อ้อย ข้าวโพด มันสำปะหลัง ปอ เป็นผลจากการขยายพื้นที่เพาะปลูกเพราะผลิตผลต่อพื้นที่ไม่เปลี่ยนแปลง โดยพื้นที่เพาะปลูกที่เพิ่มขึ้นนี้เป็นผลจากการตัดถนนเพิ่มขึ้น จาก พ.ศ. 2501 (1958) 8,500 ก.ม. เป็น 104,000 ก.ม. ในปีพ.ศ. 2525 (2982)³⁴ ซึ่งส่งผลโดยตรงต่อพื้นที่ป่าที่ลดลง และระบบนิเวศน์ที่ไม่แน่นอน³⁵อันจะส่งผลกระทบต่อเกษตรกรในทางอ้อมเมื่อสภาพแวดล้อมเปลี่ยนแปลงทำให้การเกษตรไม่ได้ผล นอกจากการส่งสินค้าเกษตรเป็นสินค้าส่งออกแล้ว โครงสร้างเศรษฐกิจไทย หลังพ.ศ. 2500 (ทศวรรษ 1960) ต้องพึ่งพาสินค้านำเข้าอย่างสูงจากเดิม ก่อนสงครามโลกครั้งที่ 2 ประเทศไทยการพึ่งสินค้าเข้ามีน้อยส่วนใหญ่เป็นสินค้าฟุ่มเฟือย ที่ถึงแม้จะขาดตลาดแต่ก็ไม่กระทบเศรษฐกิจโดยรวม จนถึงพ.ศ. 2522 (1979) สินค้านำเข้ามีอัตราส่วน ร้อยละ 27 ของรายได้ประชาชาติ และเป็นสินค้านำเข้าหรือสินค้าชั้นกลางในกระบวนการผลิต³⁶

³³ รัตพงษ์ สอนสุภาพ, ทุนขุนนางไทย(พ.ศ. 2500-2516), (วิทยานิพนธ์เศรษฐศาสตรมหาบัณฑิต ภาควิชาเศรษฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2539) หน้า 41

³⁴ จักรทิพย์ นาถสุภา, ประวัติศาสตร์เศรษฐกิจไทย, (กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2543) หน้า 108-109

³⁵ ผาสุก พงษ์ไพจิตร, คริส เบเกอร์, เศรษฐกิจการเมืองไทยสมัยกรุงเทพฯ, (เชียงใหม่ : ซิลเวอร์ม , 2539) หน้า 494

³⁶ กำชัย ลายสมิต บรรณาธิการ, เศรษฐกิจไทยในระบบทุนนิยมโลก, (กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2533) หน้า 15

ในด้านเศรษฐกิจนี้รัฐบาลจอมพลสฤษดิ์ได้จัดตั้งสภาพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติขึ้นอีกครั้ง ในปี พ.ศ. 2503 ซึ่งสภาพัฒฯ ได้วางแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมฉบับที่ 1 พ.ศ. 2504-2509 ขึ้น การตั้งแผนพัฒนาระดับประเทศขึ้นทำให้การวางแผนและการดำเนินการของราชการมีความสอดคล้องกันและมีเป้าหมายที่ชัดเจนมากขึ้น โดยหลักของการพัฒนาเศรษฐกิจของประเทศไทยได้วางไว้ว่ารัฐจะทุ่มเทกำลังส่วนใหญ่ในการก่อสร้างขยายพื้นฐานทางเศรษฐกิจ เพื่อสนับสนุนให้เอกชนขยายและปรับปรุงกิจกรรมของคน ในด้านการเกษตร อุตสาหกรรม การพาณิชย์ และบริการ³⁷

นโยบายด้านสังคม จอมพลสฤษดิ์ รัชต์ ได้จัดระเบียบสังคมไทยตามความคิดของตน โดย ยังคงรักษาแนวคิดความมีวัฒนธรรม อารยธรรมของราษฎร โดยเฉพาะเรื่องของความสะอาดเรียบร้อยของบ้านเมือง เช่นเดียวกับสมัยจอมพล ป. พิบูลสงคราม คือ

1. การรักษาความสะอาด จอมพลสฤษดิ์เชื่อว่าความสะอาดความเป็นระเบียบเรียบร้อยของบ้านเมืองนั้น หมายถึงคนในบ้านเมืองนั้นมีความเจริญแล้ว โดยได้กล่าวว่า “ความเป็นอารยะและวัฒนธรรม ..ชนชาตินั้นมีวัฒนธรรมมากกว่าชาตินี้เราอะไรวัด ..หลักวินิจัยอันแน่นอนที่สุด คือความสะอาดเป็นระเบียบเรียบร้อย ประเทศที่เจริญย่อมสนใจเป็นพิเศษในการรักษาความสะอาด”³⁸ โดยจอมพลสฤษดิ์ เห็นว่าการรักษาความสะอาดจะนำมาซึ่งสุขภาพอนามัยที่ดีของประชาชน

2. จอมพลสฤษดิ์ ยังได้ให้ความสนใจกับชีวิตความเป็นอยู่ โดย มักจะเข้าไปตรวจตลาดสดเพื่อสำรวจเรื่องอาหารการกินของประชาชน ตลอดจนสำรวจเรื่องค่าครองชีพของประชาชน ราคาอาหารและสินค้า³⁹

3. การปราบปรามอันธพาล ซึ่งเป็นชื่อเสียงสำคัญของจอมพลสฤษดิ์ โดยอันธพาลบางส่วนเป็นเครื่องมือของ ตำรวจในยุค เผ่า ซึ่งคอยทำตามคำสั่งและได้รับการคุ้มครองจากตำรวจ⁴⁰

* สมัยจอมพล ป. พิบูลสงครามมีการจัดตั้งสภาพัฒนาแห่งชาติขึ้นเพื่อวางแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติขึ้น เมื่อเดือน กรกฎาคม พ.ศ. 2495 แต่ยังไม่ได้ทำหน้าที่ใด ก็ถูกจอมพลสฤษดิ์ โคนล้มเสียก่อน

³⁷ สุโขทัยธรรมาราช,มหาวิทยาลัย,สาขารัฐศาสตร์,เอกสารการสอนชุดวิชาเศรษฐกิจกับการเมืองไทย Thai Political Economyหน่วยที่ 6-11 ,(กรุงเทพฯ:มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาราช,2528) หน้า 525-526

³⁸ สินีนาฏ เวชแพทย์, แนวคิดของจอมพล สฤษดิ์ รัชต์ เกี่ยวกับการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคม, (วิทยานิพนธ์อักษรศาสตรมหาบัณฑิต ภาควิชาประวัติศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย,2539) หน้า 93

³⁹ เรื่องเดิม หน้า 112

⁴⁰ ชาญวิทย์ เกษตรศิริ, ประวัติศาสตร์การเมืองไทย 2475-2500 Political History of Thailand 1932-1957, กรุงเทพฯ:มูลนิธิโครงการตำราสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์,2544 หน้า 494

4. การกำจัดการเสพฝิ่น ซึ่งฝิ่นนั้นเคยเป็นแหล่งรายได้สำคัญของกลุ่มการเมืองฝ่ายตรงข้ามจอมพลสฤษดิ์ คือกลุ่มชอวราชครูด้วย เป็นต้น

ซึ่งในช่วงหลังจอมพลสฤษดิ์ รัชต์ ณะทหารที่ปกครองสืบทอดอำนาจ คือกลุ่ม อนุอม กิตติขจร, ประภาส จารุเสถียร, ณรงค์ กิตติขจร ได้พยายามรักษาความมั่นคงในอำนาจต่อมา แต่พบกับ การต่อต้านจากกลุ่มคนที่อยู่ในเมืองที่มีผลประโยชน์จากการทำธุรกิจ อุตสาหกรรม⁴¹ ขณะเดียวกันก็ประสบกับปัญหาสังคม เศรษฐกิจที่ร่อการแก้ไข กลุ่ม อนุอม-ประภาส-ณรงค์ ได้ ผ่อนคลายแรงกดดันด้วยการจัดให้มีการเลือกตั้ง ในปี พ.ศ. 2512 แต่ก็ปฏิวัติตนเองกลับมาใช้กฎ อัยการศึกอีกครั้งในอีก 2 ปีต่อมา และถูกโค่นล้มอำนาจไปในที่สุด⁴² อันเป็นผลจากการขับไล่โดย นักศึกษาและประชาชนในเดือน ตุลาคม พ.ศ. 2516 ทำให้ระบบเผด็จการทหารสิ้นสุดลง รัฐสภาพิ บบพาททางการเมืองมากขึ้น นายทุนชาวจีนเข้ามามีบทบาททางการเมืองมากขึ้นเรื่อย ๆ⁴³ ในรัฐบาล เปรม ติณสูลานนท์ มีจำนวนรัฐมนตรีที่มากกว่าข้าราชการน้อยลง และมีรัฐมนตรีที่มาจากภาคธุรกิจ มากขึ้นในปริมาณที่มากกว่า ถือเป็น การปรับเปลี่ยนเข้าสู่ยุคสมัยใหม่ และได้เข้าสู่รัฐบาลพลเรือน ที่มาจากการเลือกตั้งอย่างบริสุทธิ์ในรัฐบาลพลเอกชาติชาย ชุณหะวัณ ซึ่งเป็นรัฐบาลพลเรือนที่มา จากการเลือกตั้งปลอดจากอิทธิพลของทหาร และนำประเทศเข้าสู่ระบบทุนนิยมอย่างเต็มตัว⁴⁴

4.2 กลไกของรัฐที่มีอิทธิพลต่อวัฒนธรรมการกินอาหารไทย

จอมพล ป. พิบูลสงคราม ขึ้นดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรี เมื่อวันที่ 16 ธันวาคม 2481 และ ได้นำเอาอุดมการณ์ทหารชาตินิยม สมัยปฏิวัติ ร.ศ. 130 ที่เสนอว่า การโค่นล้มระบอบสมบูรณาญา- สิทธิราชจะทำให้รัฐและเศรษฐกิจ มีระบบข้าราชการที่ถูกกำหนดโดยผลงาน และถือว่าระบบ ราชการเพื่อรับใช้ประชาชนมากกว่ากษัตริย์ ข้าราชการมีอำนาจจากระบบไม่ใช่จากพระมหากษัตริย์ และยังเชื่อว่าข้าราชการมีความสามารถที่จะนำความก้าวหน้าทางสังคมและเศรษฐกิจมาสู่

⁴¹ รัตพงษ์ สอนสุภาพ, ทุนขุนนางไทย(พ.ศ. 2500-2516), (วิทยานิพนธ์เศรษฐศาสตร์มหาบัณฑิต ภาควิชา เศรษฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2539) หน้า 42

⁴² เรื่องเดิม หน้า 41

⁴³ ฉัตรทิพย์ นาถสุภา, ประวัติศาสตร์เศรษฐกิจไทย, (กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์ มหาวิทยาลัย, 2543) หน้า 111

⁴⁴ ศรีจักร วัลลโภดม, พัฒนาการทางสังคม - วัฒนธรรมไทย, (กรุงเทพฯ: อมรินทร์, 2544) หน้า 188

ประเทศชาติในแนวทางที่ประชาชนต้องการ⁴⁵ ซึ่งเป็นแนวทางที่ จอมพล ป. ใช้เป็นอุดมการณ์ในการปกครองโดยทหารและข้าราชการ นอกจากนั้นจอมพล ป. โดยการเสนอของ พลตรีหลวงวิจิตรวาทการ ได้ใช้อุดมการณ์ชาตินิยมเป็นแนวนโยบายของประเทศ พลตรีหลวงวิจิตรวาทการ ให้คำจำกัดความชาตินิยมว่า “ลัทธิชาตินิยมเป็นลัทธิที่ให้ความสำคัญ แก่ส่วนรวมของเชื้อชาติเป็นความรักความนิยมนคนเชื้อชาติเดียวกัน”⁴⁶ ซึ่งเป็นนโยบายที่หยิบยืมมาจากประเทศที่มีอุดมการณ์ฟาสซิสต์อย่างเยอรมัน อิตาลี และญี่ปุ่น และได้นำวิธีการแบบฟาสซิสต์มาใช้ในประเทศไทย เช่น การจัดตั้งกลุ่มยุวชน การเดินขบวนสวนสนาม การโจมตีชนกลุ่มน้อย และการต่อต้านการแยกดินแดน โดยพลโทประยูร ภมรมนตรี เป็นแกนนำสำคัญในคณะราษฎร และมีมารดาเป็นชาวเยอรมัน ได้มีบทบาทสำคัญในการสังเกตการณ์นาซีเยอรมัน และต่อมาได้ดูแลโครงการจัดตั้งกลุ่มยุวชน และปรับให้คล้ายกับยุวชนของฮิตเลอร์⁴⁷ นโยบายชาตินิยมของรัฐบาลจอมพล ป. พิบูลสงคราม เริ่มจากการสร้างชาติให้เข้มแข็ง พึ่งพาตนเองได้ เช่นการสร้างสาธารณูปโภคของรัฐ และการจัดตั้งโรงงานอุตสาหกรรม ดังคำปราศรัยรัฐบาลในวันที่ 10 ธันวาคม 2482 “..การอุตสาหกรรมต่างๆในสมัยก่อนเกือบจะไม่มีเลย ต้องพึ่งพาจากต่างประเทศทั้งสิ้น...จึงได้พยายามจัดตั้งแหล่งอุตสาหกรรมไทยขึ้นหลายแห่งเท่าที่กำลังทรัพย์และโอกาสจะอำนวย เช่น โรงสีข้าว โรงทำเครื่องกระป๋อง โรงทำสุรา ทันสมัย โรงงานทำนม โรงงานทำน้ำตาล โรงงานทำยาง โรงงานมวนบุหรี่ โรงงานกลั่นน้ำมัน โรงงานถลุงแร่... ”⁴⁸ และพัฒนาสู่การสร้างวัฒนธรรมแห่งชาติขึ้นมาใหม่โดยเฉพาะเรื่องความเป็นอยู่และการกิน เริ่มจาก

1. พระราชบัญญัติการสวนครัว และการเลี้ยงสัตว์ เพื่อประโยชน์แห่งครัวเรือน พุทธศักราช 2482 ใจความสำคัญตอนหนึ่งว่า “ มาตรา 4 เจ้าหน้าที่มีหน้าที่จัดทำสวนครัว และเลี้ยงสัตว์ บนที่ดินที่ตนอาศัยอยู่ตามชนิดที่กรมการอำเภอในเขตคั้นนั้นกำหนดไว้ และให้ได้ปริมาณ

⁴⁵ ผาสุก พงษ์ไพจิตร, คริส เบเกอร์, เศรษฐกิจการเมืองไทยสมัยกรุงเทพฯ, (เชียงใหม่ : ชิลวอร์ม , 2546) หน้า 329-330

⁴⁶ อัจฉราพร กุมทพิสมัย , อุดมการณ์ชาตินิยมของผู้นำไทย, (เอกสารประกอบการสัมมนา สองศตวรรษรัตนโกสินทร์: ความเปลี่ยนแปลงของสังคมไทย จัดโดย สถาบันไทยคดีศึกษา มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2525) หน้า 4

⁴⁷ ผาสุก พงษ์ไพจิตร, คริส เบเกอร์, เศรษฐกิจการเมืองไทยสมัยกรุงเทพฯ, (เชียงใหม่ : ชิลวอร์ม , 2546) หน้า 330

⁴⁸ สุโขทัยธรรมเธียรราช, มหาวิทยาลัย, สาขาวิชารัฐศาสตร์, เอกสารการสอนชุดวิชาเศรษฐกิจกับการเมืองไทย Thai Political Economy หน้าที่ 6-11 . (กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมเธียร วิชา, 2528) หน้า 429-430

พอเพียงแก่การช่วยเหลือการใช้จ่ายในครัวเรือน , มาตราที่ 5 ..เจ้าหน้าที่ที่มีอำนาจกำหนดชนิดพืชผัก หรือสัตว์ ..เพื่อให้เจ้าบ้าน..มีหน้าที่จัดการปลูกหรือเลี้ยง”⁴⁹

2. พระราชบัญญัติควบคุมคุณภาพอาหาร พุทธศักราช 2484 ซึ่งต้องการควบคุมสินค้าอาหารที่มีบรรจุกัมมันต์ ให้ติดฉลากแสดงข้อมูลกำหนดมาตรฐานน้ำนมสด นมผง การขายอาหารปลอมปน⁵⁰

3. พระราชกฤษฎีกาควบคุมเครื่องอุปโภคและของอื่นๆ พุทธศักราช 2485 ซึ่งต้องการควบคุมเครื่องอุปโภค บริโภค ว่ามีอยู่จำนวนเท่าไร ที่ใดบ้างเพื่อให้เพียงพอต่อความต้องการของคนในประเทศ⁵¹

นอกจากพระราชบัญญัติ พระราชกฤษฎีกา ที่เกี่ยวข้องกับวิถีชีวิตความเป็นอยู่การกินอาหารแล้ว รัฐบาลจอมพล ป. พิบูลสงครามยังได้ออกประกาศเป็นนโยบายแห่งรัฐให้ผู้คนปฏิบัติตามซึ่งเรียกว่า ประกาศรัฐนิยม มี 12 ฉบับ ซึ่งประกาศช่วงระหว่าง พ.ศ. 2482-2485 ดังนี้⁵²

1. รัฐนิยม ฉบับที่ 1 (24 มิถุนายน 2482) เรื่องการใช้ชื่อประเทศประชาชน และสัญชาติ
2. รัฐนิยม ฉบับที่ 2 (3 กรกฎาคม 2482) เรื่องการป้องกันภัยที่จะบังเกิดแก่ชาติ
3. รัฐนิยม ฉบับที่ 3 (2 สิงหาคม 2482) เรื่องการเรียกชื่อชาวไทย
4. รัฐนิยม ฉบับที่ 4 (8 กันยายน 2482) เรื่องการเคารพธงชาติ เพลงชาติ และเพลงสรรเสริญพระบารมี
5. รัฐนิยม ฉบับที่ 5 (1 พฤศจิกายน 2482) เรื่องให้ชาวไทยพยายามใช้เครื่องอุปโภคบริโภคที่มีกำเนิดหรือทำขึ้นในประเทศไทย
6. รัฐนิยม ฉบับที่ 6 (10 ธันวาคม 2482) เรื่องทำนองและเนื้อร้องเพลงชาติ

⁴⁹ พระราชบัญญัติการสวนครัว และการเลี้ยงสัตว์ เพื่อประโยชน์แห่งครัวเรือน พุทธศักราช 2482, ราชกิจจานุเบกษา เล่มที่ 56, (2482) หน้า 1323-1328

⁵⁰ พระราชบัญญัติควบคุมคุณภาพอาหาร, พุทธศักราช 2484, ราชกิจจานุเบกษา เล่มที่ 58, (2484) หน้า 1794-1803

⁵¹ ราชกฤษฎีกาควบคุมเครื่องอุปโภคและของอื่นๆ พุทธศักราช 2485, ราชกิจจานุเบกษา เล่ม 59, (2485) หน้า 1259-1263

⁵² ชาญวิทย์ เกษตรศิริ, ประวัติศาสตร์การเมืองไทย 2475-2500 Political History of Thailand 1932-1957, กรุงเทพฯ:มูลนิธิโครงการตำราสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์, 2544 หน้า 199-200

7. รัฐนิยม ฉบับที่ 7 (21 มีนาคม 2482) เรื่องชักชวนให้ชาวไทยร่วมกันสร้างชาติ
8. รัฐนิยม ฉบับที่ 8 (1 เมษายน 2483) เรื่องเพลงสรรเสริญพระบารมี
9. รัฐนิยม ฉบับที่ 9 (24 มิถุนายน 2483) เรื่องภาษากับหนังสือไทยกับหน้าที่

พลเมือง

10. รัฐนิยม ฉบับที่ 10 (15 มกราคม 2484) เรื่องการแต่งกายของประชาชนไทย
11. รัฐนิยม ฉบับที่ 11 (8 กันยายน 2485) เรื่องกิจประจำวันของคนไทย
12. รัฐนิยม ฉบับที่ 12 (28 มกราคม 2485) เรื่องการช่วยเหลือผู้คุมครองเด็ก คนชรา

และทิวพลาภาพ

นโยบายต่างๆเน้นไปที่การสร้างวัฒนธรรม หรือที่เรียกว่า การสร้างชาติ แต่รัฐนิยม ส่วนใหญ่ยังมีได้ส่งผลกระทบต่อวิถีชีวิตคนทั่วไปนัก เพราะเรื่องส่วนใหญ่เป็นเรื่องที่อยู่ “ข้างบน” เช่น รัฐนิยมไทย เผ่าพันธุ์ ชื่อประเทศ⁵³ แต่ก็มีเรื่องที่เกี่ยวข้องกับชีวิตประจำวัน อย่างการกำหนดให้กินอาหาร วันละ 4 มื้อ นอนวันละ 6 – 9 ชั่วโมง⁵⁴ หลังจากการสร้างชาติด้วยรัฐนิยมแล้ว จอมพล ป. พิบูลสงคราม ได้ตั้ง สภาวัฒนธรรมแห่งชาติ ขึ้นเป็นทบวงการเมือง และยืนยันให้สภาผู้แทนพิจารณาประกาศใช้กฎหมายที่จะต้องลงโทษผู้ประพฤติผิดวัฒนธรรม โดยให้ จำคุกไม่เกิน 1 เดือน หรือทั้งจำทั้งปรับ อย่างทันทีไม่ต้องมีการดักเตือน⁵⁵ ในช่วงสงครามโลกครั้งที่ 2 จอมพล ป. พิบูลสงคราม ได้ออก “พระราชบัญญัติการสวนครัว และการเลี้ยงสัตว์ เพื่อประโยชน์แห่งครัวเรือน” ส่งเสริมให้ผลิตอาหารเองในครัวเรือน เช่น ปลูกผัก เลี้ยงสัตว์ เนื่องจากภาวะขาดแคลนในช่วงสงคราม ได้นำผักแบบชาวจีนไปให้ชาวบ้านปลูกซึ่งจะเป็นที่นิยมปลูกและกินกันในเวลาต่อมา⁵⁶

การควบคุมการกินอาหารนั้นไม่ได้เป็นไปเพียงเพื่อให้เกิดความพอเพียงทางร่างกายเท่านั้น เพราะ “สภาวัฒนธรรมแห่งชาติ” (สภาวัฒนธรรมแห่งชาติ) ได้ให้ความสำคัญกับเรื่องวัฒนธรรมการกินว่าเป็นส่วนที่สำคัญในการสร้างวัฒนธรรมของชาติ โดยหลังจากตั้งสภาวัฒนธรรมแห่งชาติ และ

⁵³ เรื่องเดิม หน้า 201

⁵⁴ เรื่องเดิม หน้า 203

⁵⁵ เรื่องเดิม หน้า 202

⁵⁶ พระราชบัญญัติการสวนครัว และการเลี้ยงสัตว์ เพื่อประโยชน์แห่งครัวเรือน พุทธศักราช 2482, ราชกิจจานุเบกษา เล่มที่ 56, (2482) หน้า 1323-1328

มี “พระราชกฤษฎีกากำหนดวัฒนธรรมแห่งชาติ พ.ศ. 2485”⁵⁷ แล้ว ได้มีการจัดตั้งสำนักวัฒนธรรมชั้น 5 สำนักด้วยกัน ประกอบด้วย⁵⁸

1. สำนักวัฒนธรรมทางจิตใจ
2. สำนักวัฒนธรรมทางระเบียบและประเพณี
3. สำนักวัฒนธรรมทางศิลปกรรม
4. สำนักวัฒนธรรมวรรณกรรม
5. สำนักวัฒนธรรมฝ่ายหญิง

ซึ่งใน “สำนักวัฒนธรรมทางระเบียบประเพณี” ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของสภาวัฒนธรรมแห่งชาติ มีนโยบาย “ปรับปรุงและส่งเสริมระเบียบ ประเพณีของคนไทยเพื่อความเป็นระเบียบเรียบร้อยแลเชิดชูเกียรติของชาติไทย”⁵⁹ โดยมีเค้าโครงการของ “สาขาทางการกินใหญ่และการครองชีพของคนไทย เพื่อให้เป็นไปได้อย่างดี เรียบร้อยและได้สุขลักษณะ”⁶⁰ และพบว่ารัฐได้ให้ความสำคัญของวัฒนธรรมการกินอย่างมากว่าเป็นเครื่องแสดงของผู้มีวัฒนธรรม โดยในหนังสือคำอธิบายวัฒนธรรมไทย ระบุว่า “ถ้าคนพวกใดมีความเพนหุ่อย่างทีเห็นว่เลวซาม คือ หุ่เลว กินเลว ก็เรียกกันว่ชนพวกนั้นเพนชาติป่าเถื่อน ไม่มีวัฒนธรรม..ถ้าคนพวกใดมีความเพนหุ่อย่างดีงาม คือหุ่ดีกินดี ก็เพนอารยชาติ หรือชาติที่เจริญ มีวัฒนธรรมในชั้นสูง เพราะฉะนั้นวัฒนธรรมจึงเพนชั้นๆมีตั้งแต่ต่ำไปจนถึงชั้นสูง”⁶¹ และกล่าวเปรียบเทียบถึงชาวเผ่าตองเหลืองว่ ไม่มีวัฒนธรรม ว่ “พวกเผ่าตองเหลืองไม่รู้จักเพาะปลูก ไม่รู้จักหุงต้มอาหาร ถ้าเทียบกับสัตว์ก็มิเท่ากัน จักว่พวกเผ่าตองเหลืองยังไม่มีความรู้ใน การกิน แม้ชั้นต้นของวัฒนธรรมทางนั้นก็ยังไม่มี”⁶² และกล่าวสรุปว่ “ตราบใดถ้าคนยังมีสถานะหุ่อย่างนี้” คือไม่รู้จักแบ่งปันอาหารและวิธีการกินที่มีวัฒนธรรม “ตราบนั้นคนเราก็จะรวมหุ่ด้วยกันเพนปึกแผ่นไม่ได้”⁶³ การพัฒนาผู้คนให้มีวัฒนธรรมการกินที่ดีเจริญแล้วจึงเพน ภาระของรัฐเพื่อ

⁵⁷ สภาวัฒนธรรมแห่งชาติ, วัฒนธรรมของชาติ, (ไม่ปรากฏที่พิมพ์, 2487) หน้า คำนำ

⁵⁸ เรื่องเดิม

⁵⁹ เรื่องเดิม หน้า 28

⁶⁰ เรื่องเดิม

⁶¹ สภาวัฒนธรรมแห่งชาติ, คำอธิบายวัฒนธรรมไทย, ไม่ปรากฏปีพิมพ์, 2486 หน้า 12

⁶² เรื่องเดิม หน้า 10

⁶³ เรื่องเดิม หน้า 24-25

สร้างสังคมที่มีความเป็นปึกแผ่น ขณะเดียวกันการมีวัฒนธรรมการกินที่เจริญแล้วเป็นเครื่องแสดง ความเจริญของชาติ และความมีวัฒนธรรมอย่างผู้เจริญ ซึ่งการเข้ามาควบคุมดูแลเรื่องอาหารและการ กินเช่นนี้มีผลต่อประชาชนในทุกชนชั้นให้มีรูปแบบการกินที่กำหนดโดยรัฐ สภาวัฒนธรรม แห่งชาติมีการประกาศ “วัฒนธรรม” ให้กินกับให้มากขึ้น กินข้าวแต่พอควร⁶⁴ ส่งเสริมให้รู้จักคุณค่า อาหาร ให้กินไข่ทุกวัน กินผักเพื่อให้ร่างกายสมบูรณ์ ซึ่งต่างจากวัฒนธรรมการกินเดิมของไทยที่ บอกกับเด็กๆ ให้กินข้าวแยะๆ มิเช่นนั้นจะเป็นโรคฟุงโลกันปอด ดร.วิลเลียม เจ คลอสเนอร์ ผู้ ศึกษาวัฒนธรรมไทย ได้บันทึกว่า “ในอดีตนั้นเด็กชนบทในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ถูกเตือนว่า ถ้าวินรับประทานเฉพาะกับข้าว โดยไม่กินข้าว จะทำให้กลายเป็นผีปอบ ..ส่วนในภาคกลาง เด็กก็จะถูก ชูทำนองเดียวกันว่าการรับประทานกับข้าวมากเกินไป จะทำให้ท้องป่องและตาโปนเหมือนผู้หิว โหยในแอฟริกา”⁶⁵ การกินอาหารโดยใช้ช้อนกินอาหารแทนการใช้มือ⁶⁶

นอกจากการประกาศเป็นระเบียบโดยสภาวัฒนธรรมแล้ว กรมโฆษณาการก็ได้ทำหน้าที่ ดังกล่าวด้วย โดยมีบรรยายเรื่อง “ครัวอาหารของท่าน” ซึ่งเป็นงานเขียนของพระยาอนุমানราชชน เพื่อนำไปบรรยายทางวิทยุกระจายเสียงของกรมโฆษณาการในขณะนั้น เมื่อวันที่ 24 สิงหาคม พ.ศ. 2484⁶⁷ โดยได้กล่าวถึงอาหารในแต่ละท้องถิ่น อย่างภาคกลางกิน ข้าวเจ้า น้ำพริกผักต้ม ภาคพายัพ (เหนือ)และอีสานนิยมกินข้าวเหนียวหนึ่งกับลาบ และยังมีค่านิยมในการกินอาหารแบบแปลกๆ อย่างการกิน เนื้อช้าง ู เสือ สุนัข ไข่ อึ่ง แมลง แต่การทานอาหารถูกปากเป็นที่พึงใจยังไม่เพียงพอ จะต้องคำนึงถึงคุณภาพและประโยชน์ต่อร่างกาย เพื่อให้มีร่างกายแข็งแรงสมบูรณ์ โดยจำแนก สารอาหารออกเป็น 6 อย่าง คือ คาร์โบไฮเดรต, ไขมัน, โปรตีน, วิตามิน, ไขมัน, เกลือแร่ และน้ำ หากขาดสิ่งใดไปก็อาจทำให้สุขภาพไม่สมบูรณ์

ต่อมาได้กล่าวถึงเรื่องครัวว่าประชาชนควรทำอย่างไรกับครัวของตนเพื่อให้เหมาะสมกับ ความเป็นผู้เจริญ สรุปความดังนี้

⁶⁴ ชาญวิทย์ เกษตรศิริ, ประวัติศาสตร์การเมืองไทย 2475-2500 Political History of Thailand 1932-1957, (กรุงเทพฯ:มูลนิธิโครงการตำราสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์, 2544) หน้า 202

⁶⁵ วิลเลียม เจ คลอสเนอร์, วัฒนธรรมไทยในช่วงการเปลี่ยนแปลง Thai Culture in Transition, พรพฑู รูป จาลอง แปล, (กรุงเทพฯ:มูลนิธิเจมส์ เอช ดับเบิลยู ทอมป์สัน ในพระอุปถัมภ์ ของพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยาม บรมราชกุมารี, 2545) หน้า 128

⁶⁶ ส.พลายน้อย, วันก่อนคืนเก่า, (กรุงเทพฯ:สำนักพิมพ์พิมพ์คำ, 2543) หน้า 153

⁶⁷ พระยาอนุม นราชชน, ชาติ-ศาสนา-วัฒนธรรม, (นครหลวง:สำนักพิมพ์บรรณาคาร, 2515) หน้า 18-33

1. **ความมีระเบียบ** ทำให้คันทาของได้ง่ายดูงามตา สิ่งของเครื่องใช้ควรจัดเป็นสัดส่วน งาม ชาม ถ้วย ช้อน ควรจัดเป็นอย่างไรใส่ตู้ อาหารที่ยังไม่ได้ทำควรจัดเก็บแยกกัน “ถ้าบ้านท่านยังไม่ได้ จัดเก็บสิ่งของในครัวให้เป็นระเบียบเรียบร้อย ก็ขอได้โปรดรีบจัดทำเสีย”⁶⁸

2. **ความสะอาด** ความสะอาดเป็นสิ่งสำคัญถ้าอาหารสกปรกน่าบูดเป็นการทำลายสุขภาพ ภาชนะเมื่อใช้เสร็จแล้วควรล้างไม่ควรปล่อยให้ข้ามคืนข้ามวัน ควรทำความสะอาดครัวและไม่ ปล่อยให้สัตว์เลี้ยงเช่นแมว หมาเข้ามาขู่ข่ม

3. **การปรุงแต่งอาหาร** การปรุงอาหารไม่ควรใช้เวลามากเกินไปควรปรุงอาหารง่ายๆ เพื่อให้มีเวลาสำหรับประกอบงานอื่นๆ

4. **การเก็บรักษาอาหารที่ค้าง** อาหารที่ทำควรให้พอดีกินในเฉพาะวัน เพราะอาจบูดเน่าได้ หากเก็บไว้ในวันต่อมา ควรอุ่นไฟให้ร้อนก่อนทาน

5. **การเก็บเศษอาหาร** ควรจัดหาที่ใส่เศษอาหารที่มีที่ปิดมิดชิด ป้องกันแมลงวันหรือสัตว์ ลงไปกิน ควรนำไปใส่หลุมเพื่อฝังหรือเอาไปเทในรถของเทศบาล

6. **การรับประทานอาหาร** การทานอาหารควรทานเป็นเวลา วันหนึ่งควรทาน 3 มื้อ ส่วน ผู้ประกอบงานหนักทานถี่เวลา ตามปรกติที่นิยมทานกันคือ

อาหารเช้า	ทานในระหว่างเวลา	07.00-08.00	น.
อาหารกลางวัน	ทานในระหว่างเวลา	12.00-13.00	น.
อาหารเย็น	ทานในระหว่างเวลา	18.00-19.00	น.

“ซึ่งถ้าทุกคนรอบครัวพร้อมใจกันปฏิบัติให้เป็นเวลาได้ดังกล่าว สุขภาพจะดี...และเป็น ระเบียบปฏิบัติประจำชาติในด้านนี้อีกส่วนหนึ่งด้วย การรับประทานอาหารไม่เป็นเวลา นอกจากจะ ทำให้ท้องเสียขาดสุขภาพกายยังจะเป็นที่อับอายแก่ชาวต่างประเทศด้วย”⁶⁹

7. **การประกอบอาหาร** ในเรื่องการปรุงแต่งอาหารคนไทยยังทำผิดหลักวิทยาศาสตร์อยู่ มาก ซึ่งจะต้องปรับปรุงให้เป็นระเบียบแบบแผนที่ง่ายและมีมาตรฐานที่ดี เช่นการแกงที่ใช้เวลามาก การหุงข้าวที่ชาน้ำหลายครั้งทำให้คุณค่าทางอาหารหายไปน้ำข้าวก็ถูกเทให้สุนัขกินอีก “กอง บริโภคสงเคราะห์ได้พยายามค้นคว้าหาอาหารไทยตามท้องถิ่น พร้อมด้วยวิธีการมาดัดแปลงให้

⁶⁸ เรื่องเดิม หน้า 25

⁶⁹ เรื่องเดิม หน้า 29

เหมาะสมกับหลักวิชาโภชนศาสตร์ไม่ให้เสียคุณค่าและเวลาเกินควร ...กองบริโภคนศาสตร์กำลังทดลองหาวิธีการหุงข้าวให้ธาตุอาหารในข้าวคงอยู่ให้มากที่สุดที่จะทำได้”⁷⁰

การส่งเสริมอาหาร โดยรัฐอีกอย่างคือก๋วยเตี๋ยว อาหารต่างวัฒนธรรมที่เข้ามาแพร่หลายอย่างทั่วถึง เคยเป็นอาหารที่นิยมกันมากเพื่อสนองนโยบาย โดยจอมพล ป. พิบูลสงคราม ได้ส่งเสริมให้คนไทยกินและขายก๋วยเตี๋ยวโดยให้เหตุผลว่า “แทนที่จะให้คนจีนขายอยู่ฝ่ายเดียว ในช่วงเศรษฐกิจที่หาก๋วยเตี๋ยวกินไม่ได้ เพราะคนจีนหยุดขายคนไทยก็อด ท่านก็เลยคิดแก้ปัญหาให้คนไทยหัดค้าขายเสียบ้าง”⁷¹ ทั้งที่จอมพล ป. พิบูลสงคราม เคยเล่าให้ ส.พลายน้อยฟังว่า “เมื่อครั้งท่านเป็นนักเรียนนายร้อยครูสอนว่าอย่ากินก๋วยเตี๋ยวหน้าร้อนจะเป็นอหิวาตกโรค ที่เป็นเช่นนั้นเห็นจะเป็นเพราะการรักษาความสะอาดไม่ดีนั่นเอง แผลงวันอาจมาเกาะเส้นก๋วยเตี๋ยวหรือเนื้อหมู ชามล้างไม่สะอาด หรือน้ำต้มไม่สุก อย่างพวกก๋วยเตี๋ยวเรือเคยเห็นอยู่เสมอ เวลาขายคีน้าชกน้อยก็คักน้าในคลองเดิมลงไป น้ำยังไม่เดือดก็ทำให้คนกินอย่างนี้ก็ปวดท้อง” จอมพล ป. พิบูลสงคราม ปราศรัยทางวิทยุ เมื่อวันที่ 7 พฤศจิกายน 2485 ว่า อยากให้กิน “ก๋วยเตี๋ยวให้ทั่วกันเพราะก๋วยเตี๋ยวเป็นอาหารดีมาก มีทั้งข้าว ถั่ว มีรสเปรี้ยว หวาน มัน เค็มพร้อม เป็นอาหารที่มีประโยชน์ต่อร่างกาย และราคาถูกหาได้สะดวกและอร่อยด้วย ถ้าทุกชอกทุกมุมพี่น้องชาวไทยกินก๋วยเตี๋ยว จะทำให้เป็นอาหารของชาติที่แบ่งมาจากพี่น้องชาวจีน ทำให้เรามีงานทำเพิ่มขึ้น ชาวพีชไร่ ชาวประมงอาหารทะเลก็มีงานทำเพิ่มขึ้น วิธีขายก๋วยเตี๋ยวให้เป็นกอบเป็นกำ เป็นลำเป็นสันทั่วไป สำเร็จได้ที่ทางราชการช่วย .. กระทรวงศึกษาธิการ กระทรวงสาธารณสุข กรมประชาสงเคราะห์ ให้ความร่วมมือกันขยายตลาดก๋วยเตี๋ยวให้แพร่หลายออกไปทั่วประเทศ โดยเกณฑ์ครูใหญ่ทุก โรงเรียน ให้ขายก๋วยเตี๋ยวโรงเรียนละ 1 หาบ นายอำเภอก็ต้องขายคนละ 1 หาบ ให้กรมประชาสงเคราะห์จัดทำคำแนะนำการวิธีขายก๋วยเตี๋ยวออกแจก เริ่มตั้งแต่เพาะถั่วงอก วิธีการทำเส้นก๋วยเตี๋ยว และเครื่องประกอบ พูคคำเดี๋ยวกัคือพิมพ์คำแนะนำวิธีการขายก๋วยเตี๋ยวอย่างสมบูรณ์จ่ายแจกให้ทั่วถึงกันทั่วราชอาณาจักรด้วยแล้ว..ถ้าพี่น้องชาวไทยกินก๋วยเตี๋ยวคนละหนึ่งชามทุกวัน คิดชามละ 5 สตางค์วันหนึ่งจะมีคนกิน 18 ล้านชาม ..คกวันหนึ่งค่าก๋วยเตี๋ยว..เก้าแสนบาท เป็นเงินหมุนเวียนมากพอใช้ เงินเก้าแสนก็ไหลไปสู่มือชาวไร่ ชาวนา ชาวทะเลทั่วกัน ไม่คคถึงมือใคร เงินบาทก็มีราคาหนึ่งบาทซื้อก๋วยเตี๋ยวได้เสมอ”⁷²

⁷⁰ เรื่องเดิม หน้า 31-32

⁷¹ ส.พลายน้อย, กระษานิชาย เรื่องน่ารู้สารพัดรสจากรอบๆตัวรับ, (กรุงเทพฯ:มติชน, 2548) หน้า 76

⁷² เสมียนทิพย์ สิริจารุกุล, ศึกษาการเปลี่ยนแปลงการบริโภคนอาหารของคนไทยในเขตเมืองหลวงระหว่าง พ.ศ. 2394-2534, (วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาประวัติศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, 2548) หน้า 60-61

หลังจากจอมพล ป. ให้นโยบายแล้ว ภรรยาของ พันโท ส. รัตนพิบูลชัย ได้เป็นผู้พายเรือเข้าไปขาย ก๋วยเตี๋ยวในท่าเหมียบเป็นคนแรก ตอนน้ำท่วม ปี พ.ศ. 2485⁷³ การส่งเสริมการทำขาย และกิน ก๋วยเตี๋ยวครั้งนี้ของจอมพล ป. พิบูลสงคราม เป็นผลให้ผู้คนในทุกชนชั้นต้องหันมากินก๋วยเตี๋ยว และน่าจะทำให้ก๋วยเตี๋ยวลายเป็นอาหารพื้นๆที่คนไทยทำและหาทานที่ไหนก็ได้มาจนปัจจุบันนี้ จากเดิมที่จะได้กินจากการทำขายของชาวจีนเท่านั้น

วัฒนธรรมตะวันตกอย่างการคิมน้ำชา กาแฟ และเครื่องคิมน้ำชา และน้ำมะเน็ด ซึ่ง มักจะต้องคู่กับอาหารว่าง เป็นอีกมือนึ่งที่มีการสร้างวัฒนธรรมของสังคมไทยขึ้นมา เมื่อจอมพล ป. พิบูลสงครามกลับมาเป็นนายกรัฐมนตรีอีกครั้ง ได้กำหนดให้คนไทยกินอาหารวันละ 4 มื้อ⁷⁴ คือ มื้อเช้า กลางวัน เย็น และของว่างบ่าย ซึ่งมีการประดิษฐ์เผยแพร่อาหารว่างกินกับน้ำชา ที่ ม.ล. คิว ชลมารคพิจารณา ได้ทำให้สถานีวิทยุ ออกอากาศช่วง 9 กรกฎาคม พ.ศ. 2496 ถึง 2 เมษายน พ.ศ. 2497 มีการกำหนดให้อาหารมื้อบ่ายเป็นอาหารว่าง มีรายการอาหารที่นิยม แบบฝรั่ง เช่นขนมปังสอด ชุบไข่ทอด ทานกับน้ำผึ้ง แซนด์วิช ขนมปังแป้งกรอบ อาหารว่างแบบไทย มีมะพร้าวแช่เย็น ขนม เบื่อง แบบจีน มีชาลาเปา ขนมจีบ⁷⁵ โดยกาแฟและชาก็เป็นเครื่องดื่มที่เข้ามาพร้อมวัฒนธรรม ตะวันตก โดยเริ่มมีร้านกาแฟมาตั้งแต่สมัยรัชกาลที่ 5 มาถึงสมัยรัชกาลที่ 6 ร้านกาแฟที่มีชื่อเสียง มาก ได้แก่ร้านกาแฟรสิงห์ ของเจ้าพระยารามราฆพ อยู่ตรงมุมถนนศรีอยุธยาริมลานพระรูป ลูกค้ายส่วนใหญ่เป็นเหล่าข้าราชการ ชาวบ้านสามัญมีบ้างก็แต่ “พวกกระเป๋านัก และมีสันดานกำ แหงว่าข้าก็หนึ่งในสยาม” ร้านกาแฟรสิงห์จึงเป็นร้านกาแฟบรรดาศักดิ์ ที่มีแต่ผู้ดี ไปนั่งคิมน้ำกาแฟฟัง คนตรี⁷⁶ ต่อมาหลังการเปลี่ยนแปลงการปกครอง ร้านกาแฟมักมีเจ้าของเป็นคนจีน คนที่นั่งคิมนั้นถือ เป็นกลุ่มคนชั้นกลางใหม่ของสังคมในยุคนั้น เช่นพ่อค้าชาวจีน นักเขียน นักหนังสือพิมพ์ นักศึกษา ศิลปิน นักพากย์ แต่ในช่วงสงครามโลกครั้งที่ 2 ร้านกาแฟจะกลายเป็นสถานที่ขายสินค้า ของ “นักเซ็งลี” ที่มานั่งรอซื้อ ขาเยรจากัน อย่างโซดาไฟ ตาปู น้ำตาลทราย ไม้ขีดไฟ ยางรถยนต์ เป็น

⁷³ ส.พลายน้อย, *กระษานิยาย เรื่องนำรัฐสารพิศราจากรอบๆสำหรับ*, (กรุงเทพฯ:มติชน, 2548) หน้า 77

⁷⁴ ชาญวิทย์ เกษตรศิริ, *ประวัติศาสตร์การเมืองไทย 2475-2500 Political History of Thailand 1932-1957*, (กรุงเทพฯ:มูลนิธิโครงการตำราสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์, 2544) หน้า 203

⁷⁵ เสมือนทิพย์ ศิริจารุกุล, *ศึกษาการเปลี่ยนแปลงการบริโภคอาหารของคนไทยในเขตเมือง หลวง ระหว่าง พ.ศ. 2394 -2534*, (วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาประวัติศาสตร์ มหาวิทยาลัย ศรีนครินทรวิโรฒ, 2548) หน้า 62-63

⁷⁶ ศศิธร รัตน์เจริญจร, *ร้านกาแฟ:ความหมายในวัฒนธรรมไทยยุคบริโภคนิยม*, (วิทยานิพนธ์ปริญญา มหาบัณฑิต คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2544) หน้า 26-27

ต้น⁷⁷ ส่วนเครื่องดื่มอย่างน้ำมะเน็คและน้ำโซดา พบหลักฐานเก่าที่สุด สมัยรัชกาลที่ 4 พ.ศ. 2409 ลงประกาศโฆษณาในหนังสือพิมพ์ บางกอก ริกอร์เคอร์ คำนำน้ำมะเน็คนี้มาจาก Lemonade ที่คนไทยเรียกจนติดปาก⁷⁸ ศ.พลายน้อย ก็เขียนถึงน้ำมะเน็คว่า “สมัยเป็นเด็ก มีหน้าที่ขนขวดน้ำมะเน็คจากเรือขึ้นบ้าน แม่เป็นคนชอบกินน้ำมะเน็คมาก น้ำมะเน็คสมัยผู้เขียนเป็นเด็กนั้นมีหลายรส เป็นน้ำเชียวน้ำแดงก็มี แต่ที่แม่ชอบกินเป็นน้ำขิง ผู้เขียนรับอาสาเป็นคนตบลูกแก้ว รินน้ำในขวดมาบริการเพราะจะได้รับส่วนแบ่งเสมอ แม่จะซื้อคราวละโหลสองโหลเมื่อกินหมดแล้วจะขนขวดเปล่าไปคืน”⁷⁹ ความนิยมในการบริโภคเครื่องดื่มกับของว่างจึงถือเป็นสิ่งที่แพร่หลายทั่วไปในสังคม

แต่หลังยุคจอมพล ป. พิบูลสงคราม แล้วกลไกรัฐที่มีอิทธิพลต่อวัฒนธรรมอาหารการกิน มีเรื่องของการรักษาความสะอาด ซึ่งก็เป็นนโยบายที่ต่อเนื่องมาจากรัฐบาลยุคจอมพล ป. พิบูลสงคราม ซึ่งมีแนวทางในการส่งเสริมให้ประชาชนมีความเป็นอยู่ที่ดีสะอาดเช่นกัน แต่ปัจจัยที่จะเข้ามามีอิทธิพลกำหนดวัฒนธรรมการกินหลังยุคจอมพล ป. พิบูลสงครามนั้น จะเปลี่ยนจากกลไกของรัฐไปสู่กระแสการเปลี่ยนแปลงจากระบบเศรษฐกิจทุนนิยมโลกาภิวัตน์ โดยบทบาทของรัฐลดลงมาเป็นการรณรงค์ ส่งเสริมแทน จนกระทั่งมีแผนพัฒนาฯ ที่กล่าวถึงเรื่องอาหาร โภชนาการของประชาชนเป็นครั้งแรกในแผนพัฒนาเศรษฐกิจสังคม ฉบับที่ 4⁸⁰ เรื่องอาหารและโภชนาการ ว่าเมืองไทยประสบกับปัญหาทุพโภชนาการคนไทยโดยเฉพาะเด็กวัยเรียนมีปัญหาขาดอาหารประเภทโปรตีน วิตามินเอ วิตามินบีหนึ่ง บีสอง เป็นโรคคอกพอกเนื่องจากไอโอดีน โรคโลหิตจางจากการขาดธาตุเหล็ก โดยในแผนได้ระบุให้ดำเนินการส่งเสริมให้ประชาชนมีความรู้ทางโภชนาการ การจัดอาหารกลางวันให้เด็กวัยเรียน การส่งเสริมการผลิตอาหารที่ท้องถิ่นขาดแคลน

⁷⁷ เรื่องเดิม หน้า 29-30

⁷⁸ อเนก นาวิกมูล, แรกมีในสยาม, (กรุงเทพฯ:แสงแดด, 2534) หน้า 134

⁷⁹ ศ.พลายน้อย, กระดานหมากรุกเรื่องน้ำผู้สตรพิตรสจากรอบๆสำหรับ, (กรุงเทพฯ:มติชน, 2548) หน้า 153

⁸⁰ แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 4 พ.ศ. 2520-2524, สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ สำนักงานอธิบดีมนตรี, (กรุงเทพฯ:บริษัทตะวันนา, 2520)

4.3 ความสัมพันธ์ของกลไกของรัฐกับวัฒนธรรมการกินอาหารไทย

รัฐบาลจอมพล ป. พิบูลสงครามได้พยายามปรับปรุงวิถีชีวิต ความเป็นอยู่ของประชาชน โดยการสร้างวัฒนธรรมใหม่ให้กับประชาชนอันเป็นผลมาจากนโยบายชาตินิยม ที่ต้องการสร้างชาติไทยที่เป็นหนึ่งเดียวมีวัฒนธรรมความเป็นอยู่และบ้านเมืองที่เจริญ โดยการกำหนดวัฒนธรรมที่เป็นวิถีที่ต้องปฏิบัติแก่ประชาชน ผ่านกลไกอำนาจรัฐ เช่น

1. การออกพระราชบัญญัติ พระราชกฤษฎีกา ให้ประชาชนปลูกพืชสวนครัวและเลี้ยงสัตว์ โดยรัฐเป็นผู้กำหนดพันธุ์พืช และสัตว์ และทำให้พันธุ์พืชผักจีนได้เผยแพร่และเป็นที่นิยมในเวลาต่อมา ขณะเดียวกันก็ได้ทำลายภูมิปัญญาการกินพืชผักพื้นบ้านของแต่ละท้องถิ่นไป

2. การออกประกาศรัฐนิยม ที่ออกประกาศเป็นแนวปฏิบัติที่เกี่ยวข้องตั้งแต่เรื่องราวระดับชาติอย่างชื่อประเทศ ชื่อสัญชาติมาจนถึงเรื่องของวัฒนธรรมอาหารการกิน อย่างประกาศให้ใช้เครื่องอุปโภค บริโภคของไทย (กินของไทย ใช้ของไทย) และประกาศเรื่องกิจประจำวันของคนไทยที่กำหนดลักษณะการใช้ชีวิตของคนไทย อย่างการกินอาหาร ที่ควรกิน วันละ 3 มื้อ กินไข่ การกินกับให้มากกินข้าวแต่พอดี เพื่อเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิตเดิมของคนไทย ที่แต่เดิมคนทั่วไปนิยมกินอาหารวันละ สองมื้อ และถูกสอนมาแต่เด็ก ๆ ว่าให้กินข้าวให้มากๆ กินกับแต่น้อยจะไม่เป็นตาลขโมยซึ่งขัดกับหลักโภชนาการ

3. การปรับปรุงวัฒนธรรมการกินอาหารนั้นยังถูกเชื่อมโยงเป็นเรื่องของความมั่นคงเมื่อรัฐมองว่า การกินเป็นวัฒนธรรมที่แสดงถึงความเจริญของชาติ และประชาชนทุกคนต้องปรับเปลี่ยนวัฒนธรรมการกินเพื่อพัฒนาชาติ โดยมี สภาวัฒนธรรมแห่งชาติเป็นผู้ดำเนินการ และตั้ง “สำนักวัฒนธรรมทางระเบียบและประเพณี” เป็นสำนักที่รับผิดชอบต่อเรื่องวัฒนธรรมการกินอาหารโดยตรง

ซึ่งนโยบายของรัฐที่เกี่ยวข้องกับเรื่องวัฒนธรรมอาหารการกินของคนไทยนี้ รัฐได้ใช้เครื่องมือทางกฎหมายโดยบังคับให้ประชาชนทุกคนปฏิบัติตามซึ่งรวมถึง วัฒนธรรมการกินหมากที่ถูกห้าม การบังคับให้ใส่หมวก ใส่จีน แทนโจงกระเบน และถ้าหากไม่ปฏิบัติตามก็จะถูกลงโทษ โดยจอมพล ป. พิบูลสงคราม ได้ยื่นยันให้สภาผู้แทนพิจารณาประกาศใช้กฎหมายที่จะต้องลงโทษผู้

ประพาศิควัฒนธรรมโดยให้ จำคุกไม่เกิน 1 เดือน หรือทั้งจำทั้งปรับ อย่างทันทีไม่ต้องมีการ คักเตือน^๙ กับผู้ที่กระทำผิดวัฒนธรรม

นอกจากหน่วยงานที่รัฐ โดยจอมพล ป.พิบูลสงคราม ดั่งขึ้นมาเพื่อดำเนินการเรื่อง วัฒนธรรมอาหารการกินโดยมีการกำหนดโทษผู้ไม่ปฏิบัติแล้ว ตัวจอมพล ป. พิบูลสงคราม ก็ได้ ออกมาแนะนำส่งเสริมให้คนไทยเปลี่ยนวัฒนธรรมการกินอาหารอย่างกรณี การส่งเสริมให้คนไทย กินกล้วยเดี่ยว ซึ่งนอกจากเป็นอาหารที่ จอมพล ป. มองว่าทำง่ายสะดวกมีประ โยชน์แล้ว ท่านยัง มองเห็นถึงการหมุนเวียนเงินตรา และการพึ่งพาตนเองของชุมชนและประเทศ ตามที่ท่าน ได้กล่าว ว่า “ถ้าพี่น้องชาวไทยกินกล้วยเดี่ยวคนละหนึ่งชามทุกวัน คิดชามละ 5 สตางค์วันหนึ่งจะมีคนกิน 18 ล้านชาม ..ตกวันหนึ่งค่ากล้วยเดี่ยว..เก้าแสนบาท เป็นเงินหมุนเวียนมากพอใช้ เงินเก้าแสนก็ไหลไปสู่ มือชาวไร่ ชาวนา ชาวทะเลทั่วกัน ไม่ตกถึงมือใคร เงินบาทก็มีราคาหนึ่งบาทซื้อกล้วยเดี่ยวได้เสมอ” หรือ การที่กรมโฆษณาการ ได้มีการประกาศทางวิทยุถึงเรื่อง “ครัวอาหารของท่าน” ให้ประชาชน ทุกๆคนมีแนวทางการปฏิบัติเรื่องงานครัวเหมือนกัน เช่น ความมีระเบียบของครัวซึ่งกล่าวใน ตอนท้ายคำขวัญว่า “ถ้าบ้านท่านยังไม่ได้จัดเก็บสิ่งของในครัวให้เป็นระเบียบเรียบร้อย ก็ขอได้โปรด รีบจัดทำเสีย”, ความสะอาด, การปรุงแต่งอาหารที่ไม่ควรใช้เวลามากเกินไป, การเก็บรักษาอาหาร, การเก็บเศษอาหาร, การรับประทานอาหารเป็นเวลา วันหนึ่งควรทาน 3 มื้อ, การประกอบอาหารที่ ถูกโภชนาการ ในช่วงจอมพล ป. พิบูลสงคราม กลไกของรัฐจึงถูกนำมาใช้อย่างถึงที่สุด โดยการ นำเอากลไกการปกครอง การลงโทษ มาใช้อย่างสงเข้มงวดเพื่อปรับปรุงเปลี่ยนแปลงวัฒนธรรม ความเป็นอยู่ วัฒนธรรมอาหารการกินของคนไทย ให้เป็น ไปอย่างที่รัฐต้องการ กลไกทาง อุดมการณ์ของรัฐ ที่มีความยืดหยุ่น ถูกนำมาใช้บ้างแต่ก็ไม่เด่นชัดนักเนื่องจากแรงผลักดันที่เด่นกว่า ของ กลไกอำนาจรัฐ ซึ่งยังเป็นสิ่งที่ผู้คนยังสามารถจดจำได้ มีบันทึกและกล่าวถึงอย่างสม่าเสมอใน เรื่องการเข้ามากำหนดให้ผู้คนประพาศิปฏิบัติแบบต่าง

หลังจอมพล ป. พิบูลสงคราม ลงจากอำนาจแล้วลักษณะความสัมพันธ์ของกลไกของรัฐ ต่อ วัฒนธรรมการกินได้เปลี่ยนเป็นการใช้กลไกอุดมการณ์ของรัฐมากขึ้นคือมีความยืดหยุ่น ไม่มี การกำหนดโทษ โดยจอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ จะออกมารณรงค์ให้รักษาความสะอาดเรื่องอาหาร การกิน แต่การรณรงค์ของจอมพลสฤษดิ์ ก็มีบรรยากาศที่ค่อนข้างเข้มงวด เพราะระบบพ้อขุนของ จอมพลสฤษดิ์ ที่สามารถบันดาลโทษได้โดยอาศัยมาตรา 17 ยกตัวอย่างเช่นครั้งหนึ่งจอมพล สฤษดิ์ ขับรถตามรถคันหน้าที่กินถั่วแล้วทิ้งเปลือกกลงกลางถนน จอมพลสฤษดิ์ ได้เรียกให้จอดแล้วว่ากล่าว

^๙ ชาญวิทย์ เกษตรศิริ, ประวัติศาสตร์การเมืองไทย 2475-2500 Political History of Thailand 1932-1957, กรุงเทพฯ : มุลนิธิโครงการตำราสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์, 2544 หน้า 202

ตักเตือน⁸² เจอใครทิ้งขยะหรือถ่มน้ำลาย ก็เรียกมาว่ากล่าวตักเตือนที่บางครั้งก็ลงมือลงไม้จนผู้คนต้องระวังกันมาก⁸³

จนถึงพ.ศ. 2520 เมื่อแผนพัฒนาเศรษฐกิจสังคม ฉบับที่ 4 ได้ระบุเรื่องอาหารและโภชนาการ กล่าวถึงปัญหาทุพโภชนาการคนไทย โดยเฉพาะเด็กวัยเรียนมีปัญหาขาดอาหารประเภทต่างๆ โดยรัฐมีแผนที่จะช่วยเหลือสนับสนุนให้เด็กก่อนวัยเรียนอย่างไร เด็กวัยเรียนอย่างไร การให้ความรู้ประชาชนทำอย่างไรให้ประชาชนมีอาหารที่มีโภชนาการกินมากขึ้น ซึ่งถือเป็นการใช้กลไกอำนาจรัฐเข้ามาจัดการแก้ปัญหาด้านอาหาร โภชนาการอย่างเป็นทางการเป็นระบบครั้งแรก ซึ่งหลังจากนี้ไปจะได้รับความสืบเนื่องของการดำเนินการมาในทุกๆ แผนพัฒนาจนถึงปัจจุบันที่การรณรงค์ให้ความรู้และส่งเสริมโภชนาการนั้น นอกจากจะมีเรื่องการเสริมโภชนาการเช่นนารีโรงเรียนแล้ว ก็ยังต้องรณรงค์ให้ความรู้เรื่อง โภชนาการกินที่เป็นปัญหาใหม่ในสังคมปัจจุบัน

4.5 กระบวนการเปลี่ยนแปลงตามกระแสโลกหรือโลกาภิวัตน์

การเปลี่ยนแปลงวัฒนธรรมการกินอาหารไทยภายใต้กระแสโลกาภิวัตน์นั้น ประเทศไทยรับผลจากกระแสการเปลี่ยนแปลงที่เข้ามาพร้อมกับอิทธิพลของระบบทุนนิยม แต่การเปลี่ยนแปลงวัฒนธรรมอาหารการกิน ก็มีทั้งการรับเพื่อเปลี่ยนเป็นสากล การผสมผสานความเป็นสากลเข้ากับวัฒนธรรมไทย และส่งผลการเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรมสู่สากล ยกตัวอย่างจากวัฒนธรรมอาหารไทย มีเอกลักษณ์ของอาหารไทยสามารถแบ่งออกได้ ประมาณ 6 ชนิด คือ

1. อาหารประเภทเครื่องจิ้ม ถือเป็น Original Cuisine โดยเครื่องจิ้มนี้จะต้องมีโปรตีน เป็นตัวชูอย่างน้ำพริกปลา กะปิ ปู แล้วจึงปรุงด้วยเครื่องปรุง พริก ซึ่งรับมาจากตะวันตก กระเทียม หอม มะนาว ตามสูตร และหากมีกะทิเป็นเครื่องปรุงเครื่องจิ้มนี้ก็จะกลายเป็นหลน โดยเครื่องจิ้มนี้จะต้องมีเคียงจะเป็น ผัก ปลา หรือ ไข่เจียวก็ได้ ตามความเหมาะสม

⁸² สัมภาษณ์ นายเทียน มีทิส อายุ 76 ปี วันที่ 10 มีนาคม 2540 อ่างใน สีนีนาฏ เวชแพทย, แนวคิดของจอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ เกี่ยวกับการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคม, (วิทยานิพนธ์อักษรศาสตรมหาบัณฑิต ภาควิชาประวัติศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2539) หน้า 110

⁸³ สัมภาษณ์ นางบุญศรี มีทิส อายุ 64 ปี วันที่ 10 มีนาคม 2540 อ่างใน สีนีนาฏ เวชแพทย, แนวคิดของจอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ เกี่ยวกับกรพัฒนาเศรษฐกิจและสังคม, (วิทยานิพนธ์อักษรศาสตรมหาบัณฑิต ภาควิชาประวัติศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2539) หน้า 110

2. อาหารประเภทต้ม ซึ่งมีอาหาร โปรตีนเป็นตัวเอก ใส่ต้มในน้ำ มีเครื่องดับกลิ่น และปรุงรสตามชนิดอาหาร อย่างเช่นต้มยำกุ้งที่เป็นอาหารยอดนิยม
3. อาหารประเภทแกง จะเครื่องแกงที่ปรุง โดยการตำเครื่องปรุงเครื่องเทศเตรียมไว้ นำลงต้มในน้ำกับอาหาร โปรตีนที่เป็นตัวเอก อย่างเช่นแกงส้มปลาช่อนเป็นต้น เป็นอาหารที่รับวัฒนธรรมมาจากอินเดีย
4. อาหารประเภทคั่ว จะมีเครื่องแกงที่ปรุง โดยการตำเครื่องปรุงเครื่องเทศ เช่นเดียวกับแกงแต่นำผัดกับอาหาร โปรตีนจนแห้ง หรือมีน้ำขลุกขลิก เช่นแกงคั่วหอยขม ลาบ เป็นต้น อาจพัฒนาจากการแกงคือมีลักษณะเป็นแกงแบบแห้งใช้น้ำมันน้อย
5. อาหารประเภทผัด มีสองประเภทคือผัดแบบจีนที่ผัดโปรตีนกับผักในน้ำมัน กับผัดแบบไทยที่มีใบไม้ที่เป็นเครื่องเทศ พริกไทย กระเทียม ลงไปผัดกับโปรตีน อย่างเช่น ผัดซี๊เม้า
6. อาหารประเภทยำ ถือเป็นอาหารไทยแท้่อีกประเภทหนึ่งที่ใช้ผัก ใบไม้ ดอกไม้ ผลไม้ เครื่องเทศ เป็นเครื่องปรุง เช่นยำดอกขจรเป็นต้น
7. ประเภทของหวาน ถ้าเป็นของไทยแท้ส่วนใหญ่จะมีส่วนข้าวเป็นส่วนประกอบหลัก ข้าวต้มมัด ขนมข้าวต้ม ขนมข้าวเหนียว ขนมใส่ไส้ ข้าวตัง เป็นต้น ถ้าเป็นขนมไทยที่รับจากต่างประเทศจะมีส่วนผสมของไข่ ถั่วเขียว อย่าง ทองหยิบ ทองหยอด ฝอยทอง ทองเอก จำมงกุฎ สังขยา ลูกชุบ หม้อแกง เม็ดขนุน เป็นต้น

ขณะเดียวกันมุมมองอาหารไทยของชาวต่างชาติก็ได้จัดอาหารไทยออกเป็นกลุ่มเช่นกัน โดยแบ่งออกเป็น 5 กลุ่มคือ⁸⁴

1. Curries แกงเป็นอาหารที่มีน้ำมาก มีเครื่องปรุงจากต้นไม้วีเรียกเครื่องแกง โดยยกตัวอย่างเช่น แกงเขียวหวาน แกงส้ม แกงมัสมั่น แกงเผ็ด
2. Salads เป็นกลุ่มอาหารที่มีน้ำไม่มากครอบคลุมหลากหลาย ยกตัวอย่างเช่น ยำ ส้มตำ ลาบ
3. Soups เป็นกลุ่มของอาหารที่ไม่มีเครื่องแกง ทั้งเผ็ดและไม่เผ็ด อย่างเช่น แกงเลียง ต้มข่าไก่ ต้มยำกุ้ง
4. Noodles เป็นกลุ่มอาหารที่มีการใช้เส้นเป็นส่วนประกอบ ตั้งแต่ ขนมจีนน้ำยาก่วยเตี๋ยว วุ้นเส้น เส้นเล็ก เส้นใหญ่ ทั้งน้ำแห้ง และผัด

⁸⁴ Jennifer Gampell. And the winners are... .Sawasdee. Volume33 (July 2004) : 30-39.

* อาจารย์พูนพิศ ได้จัดลาบไว้ในอาหารประเภทคั่ว

5. Independents เป็นกลุ่มอาหารที่ไม่เข้ากลุ่มอื่นๆ อย่าง น้ำพริก ทอดมัน เมี่ยงคำ เป็นต้น

ซึ่งการจัดอาหารไทยของชาวต่างชาติจะเน้นที่รูปลักษณ์ และให้ความสำคัญกับอาหารที่ชาวต่างชาติคุ้นเคยและชื่นชอบ เพราะอาหารพื้นฐานที่สำคัญอย่างน้ำพริกไม่ติดอันดับ 1 ใน 10 อาหารไทยที่ชาวต่างชาติชื่นชอบเลยและถูกนำรวมกับอาหารจานอิสระ หรือพวกจัดประเภทไม่ได้แทน และสิ่งที่เป็นผลจากกระบวนการเปลี่ยนแปลงของโลกาภิวัตน์อีกประการที่เห็นได้คือการผสมผสานของวัฒนธรรมอาหารการกินของไทย เข้ากับวัฒนธรรมสากล หรือการวิพากษ์กันของวัฒนธรรมท้องถิ่นกับวัฒนธรรมสากล แล้วสังเคราะห์เป็นสิ่งใหม่ เช่น เสตึคลาว สปาเก็ตตี้จิ้มจุ่ม อดังต้มยำ กุลิโกะรสลาบ สปาเก็ตตี้ผัดขี้เมา สุกียากี้ต้มยำ แซมเบอร์เกอร์กระเพราหมู โจ้กรสลาบ

4.6 กระบวนการทำวัฒนธรรมการกินอาหารไทยให้เป็นสากล

ในระดับสากลแล้วการกินเป็นเรื่องของความสัมพันธ์เชิงอำนาจของบริษัทที่ครองอำนาจผ่านระบบการเมือง “โดยเฉพาะกระแสโลกาภิวัตน์ก็มีบทบาทสำคัญในการกำหนดอาหาร”⁸⁵ ในทางกลับกัน “อาหารมีบทบาทต่อการกำหนดคน โยบายประเทศ โยบายโลก”⁸⁶ ในสังคมเศรษฐกิจทุนนิยม วัฒนธรรมการกินอาหารของผู้คนเปลี่ยนจากการกินอาหารในบ้านเป็นการกินอาหารนอกบ้าน หรือซื้อมาใส่ไมโครเวฟเพื่อพร้อมกิน⁸⁷ ระบบการเกษตรก็เปลี่ยนไป จากการปลูกพืชเพื่อดำรงชีวิต เปลี่ยนเป็นการปลูกพืชเพื่อขายซึ่งเป็นลักษณะของการปลูกพืชเชิงเดี่ยวที่ส่งผลกระทบต่อระบบนิเวศน์ เมื่อมีการปลูกพืชเชิงเดี่ยว ความเชื่อมโยงของระบบนิเวศน์จะสูญเสียไป เกิดการแพร่ระบาดของโรคและแมลงได้ง่าย จึงต้องพึ่งพาสารเคมีจากต่างชาติ และส่งผลทั้งทางตรงและอ้อมต่อเศรษฐกิจ เมื่อปลูกพืชเชิงเดี่ยวผลผลิตที่ได้ไม่สามารถเลี้ยงตัวเองได้โดยตรงต้องส่งขายต้องพึ่งพาระบบเศรษฐกิจจากภายนอก เปิดโอกาสให้เกิดการผูกขาด อย่างการปลูกกล้วยหอมของประเทศแถบลาตินอเมริกาอย่าง ฮอนดูรัส ปานามา คอสตาริกา และกัวเตมาลา ที่ถูกผูกขาดโดยบริษัทเอกชนของสหรัฐอเมริกาและไม่สามารถเรียกร้องเพื่อขึ้นภาษีส่งออกกล้วยได้ ทั้งที่ราคา

⁸⁵ กรรณิการ์ กิจติเวชกุล, “Food Politic อดตายหรืออ้วนตายเลือกเอาสักอย่าง”, *a day weekly*, 2, 2 (28 พฤษภาคม – 3 มิถุนายน 2547), : 43

⁸⁶ เรื่องเดิม

⁸⁷ เรื่องเดิม หน้า 45

กล้วยหอมไม่ได้ขยับมากกว่า 20 ปี รายได้ที่แท้จริงเมื่อเทียบกับเงินเฟ้อลดลง 60 % ในท้ายที่สุดหลังการเจรจามีการปรับภาษีประมาณ 30 % ของที่เรียกออกไป 1 เหรียญสหรัฐ ขณะที่สหประชาชาติเข้ามาค้นหาข้อเท็จจริงและสรุปว่า “ประเทศที่ผลิตกล้วยทั้งหลายและมีรายได้ลดลงเป็นอันมาก กำลังช่วยเหลือจนเกิดการบริโภคผลไม้และการพัฒนาที่ติดตามมาของประเทศอุตสาหกรรมที่มั่งคั่งกว่า”⁸⁸ ซึ่งเป็นลักษณะ บทบาทของบริษัทข้ามชาติขนาดยักษ์จากประเทศอุตสาหกรรมที่ผูกขาดระบบอาหารและการเกษตรโลกอยู่ในปัจจุบัน⁸⁹ นอกจากนี้ยังเกี่ยวพันถึงกองทุนการเงินระหว่างประเทศ (IMF) และธนาคารโลก และองค์การการค้าโลก (WTO) ธนาคารเพื่อการพัฒนาฯ สหภาพยุโรป ฯลฯ ในการเข้าไปแทรกแซง จัดการปัญหาภายใน ของประเทศใดๆ กำหนดกฎเกณฑ์ เพื่อให้เอื้อประโยชน์ ต่อประเทศที่พัฒนา ยกตัวอย่างประเทศ อาร์เจนตินาที่มีความอุดมสมบูรณ์ เป็นผู้ข้าวผู้นำ เป็นผู้ส่งออกธัญพืชและผลิตภัณฑ์จากสัตว์รายใหญ่ของโลก แต่ผู้คนในประเทศอดอยากเกิดจลาจลจากราคาอาหารที่แพง เนื่องจากต้องทุ่มเทการส่งออกเพื่อเอาเงินมาชำระหนี้สินภายใต้กำกับของมาตรการของกองทุนการเงินระหว่างประเทศ⁹⁰ ถือเป็นจักรวรรดินิยมแบบใหม่ ซึ่ง อนุช อภาภิรม เรียกว่า “จักรวรรดินิยมทางอาหาร”⁹¹ เป็นจักรวรรดินิยมที่ไม่เน้นเรื่องการยึดครองดินแดน แต่เน้นเรื่องการยึดครองควบคุมทางการตลาดการเงิน ไปจนถึงแรงงาน เป็นการผูกขาดทั่วโลกโดยระบบตลาด เรียกภายหลังว่ากระบวนการโลกาภิวัตน์ มีลักษณะคือ⁹²

1. ควบคุมผูกขาดโดยอสังขบริษัทอุตสาหกรรมเกษตร
2. ฟาร์มรายย่อยและเกษตรกรแบบดั้งเดิมจะถูกทำให้ล้มละลายด้วยการแข่งขันฟาร์มขนาดใหญ่ที่ต้องอาศัยเงินทุนและเทคโนโลยีจะเข้าครอบครองพื้นที่
3. เกษตรกรล้มละลาย กลายเป็นกรรมกรการเกษตรในฟาร์มขนาดใหญ่ ไม่มีปัจจัยการผลิตเป็นของตนเอง

⁸⁸ ทวีวัฒน์ ปุณฺณชริกรวิวัฒน์, “ทฤษฎีพึ่งพา”, ใน พิทยา ว่องกุล บรรณาธิการ , คำประกาศอิสรภาพจาก IMF, กรุงเทพฯ: โครงการวิถิทรรศน์ ,2540 ,หน้า 206-207

⁸⁹ เฮเลนา นอร์เบิร์ก-ฮอดจ์, ทอดด์ เมอร์ฟีลด์ และสตีเวน กอร์ลิก. เศรษฐกิจอาหารท้องถิ่น ทางเลือกทางรอดของเศรษฐกิจ สังคม นิเวศ. แพลโดยโรจน์ ภูมิประดิษฐ์ (กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์สวนเงินมีมา,2545) หน้า คำนำ (ค)

⁹⁰ กัญญา ลีลาสัย, “ภาวะสิ้นชาติกับ IMF: บทเรียนจากต่างประเทศและทางออก” ,ใน พิทยา ว่องกุล บรรณาธิการ , คำประกาศอิสรภาพจาก IMF, (กรุงเทพฯ: โครงการวิถิทรรศน์ ,2540) ,หน้า 60-61

⁹¹ อนุช อภาภิรม, “ความรู้กับความไม่รู้ (87)” ,มติชนสุดสัปดาห์, (2-8 เมษายน 2547) : 41

⁹² เรื่องเดิม

4. ประเทศกำลังพัฒนาและประเทศชายขอบ ไม่สามารถกำหนดนโยบายอาหารของตนเองได้ ต้องผลิตตามตลาดที่ถูกควบคุมโดยบริษัทขนาดใหญ่ หรือถูกบิดเบือนด้วยเงินอุดหนุนช่วยเหลือ จึงมีแนวโน้มจะพึ่งพาตนเองทางอาหารไม่ได้

เมื่ออุตสาหกรรมอาหารขยายตัวภายใต้ระบบทุนนิยมและการแข่งขันกันของบริษัทข้ามชาติ บริษัทอุตสาหกรรมอาหารก็เป็นหนึ่งในอุตสาหกรรมที่ต้องทุ่มเทเพื่อพัฒนาสินค้าและสร้างตลาด ให้ผลประกอบการน่าพอใจ ผู้ประกอบการต้องโน้มน้าวใจผู้บริโภคให้ กินอาหารของบริษัทมากขึ้นเข้าไป ในสหรัฐอเมริกาธุรกิจอาหารดำเนินการ โดยผ่านการ โฆษณา ประชาสัมพันธ์ ล็อบบี้รัฐบาล ข้าราชการ นักการเมือง นักโภชนาการ สื่อมวลชน ว่าผลิตภัณฑ์ ของบริษัทเป็นสิ่งที่ดี ซึ่งอันที่จริงกลายเป็นวัฒนธรรมไปเสียแล้ว⁹³ การตลาดและการประชาสัมพันธ์ เป็นการสร้างการบริโภค โดยการสร้างความหมายของสินค้าผ่านการ โฆษณา ประชาสัมพันธ์ ในขณะที่ความรู้เรื่องอันตรายจากการบริโภคอาหารกลับถูกลบขังไป “เป็นการสร้างมายาคติ ที่ถูกสร้างมาอย่างยาวนาน.. ทำให้เกษตรกร และผู้บริโภคทั่วโลก รวมทั้งไทย ตกเป็นเหยื่อบริษัทข้ามชาติ”⁹⁴ ในสหรัฐอเมริกา บริษัทของธุรกิจอุตสาหกรรมอาหารครอบงำโดยการล็อบบี้ นักการเมือง ให้แทรกแซงการทำงานของข้าราชการกระทรวงสาธารณสุข⁹⁵ และการผ่านร่าง พ.ร.บ. ความรับผิดชอบส่วนบุคคลในการบริโภคอาหาร (The Personal Responsibility in Food Consumption) หรือ กฎหมายซีสเบอร์เกอร์⁹⁶ ส.ส. เดวิท ไคร์เนอร์ ตัวแทนเขตแคลิฟอร์เนียอ้างว่า ชาวอเมริกันมีนิสัยการบริโภค ไม่บันยะบันยัง และยังมีนิสัยโทษคนอื่นด้วย อเมริกันชนไม่ควรโทษอาหารเพียงเพราะเขาไม่รู้จักเลือก รับประทานอาหารและไม่ยอมออกกำลังกายให้มากพอ เพราะเรื่องพวกนี้เป็นสิ่งที่พวกเราทุกคนจะต้องรับผิดชอบต่อการกระทำของตัวเองทั้งนั้น⁹⁷ ทั้งที่โดยตรรกะแล้วผู้ป่วยจากอุตสาหกรรมอาหารและ

⁹³ กรรณิการ์ กิจติเวชกุล, “Food Politic อุดตายหรืออ้วนตายเลือกเอาสักอย่าง” , a day weekly, 2 2 (28 พฤษภาคม – 3 มิถุนายน 2547), : 45

⁹⁴ เฮเลนา นอร์เบิร์ก-ฮอคจ์, ทอดด์ เมอร์ฟีลด์ และสตีเวน กอร์ลิต. เศรษฐกิจอาหารท้องถิ่น ทางเลือกทางรอดของเศรษฐกิจ สังคม นิเวศ. แปลโดยโรจน์ ภูมิประดิษฐ์ .(กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์สวนเงินมีมา,2545) หน้า คำนำ (ม)

⁹⁵ กรรณิการ์ กิจติเวชกุล, “Food Politic อุดตายหรืออ้วนตายเลือกเอาสักอย่าง” , a day weekly, 2 ,2 (28 พฤษภาคม – 3 มิถุนายน 2547) : 46

⁹⁶ เรื่องเดิม

⁹⁷ Art et culture,a dayweekly,(18-24 มี.ย. 2547) : 69

นูหรืนั้น ไม่ได้เป็นไปเพราะลักษณะนิสัยเท่านั้นแต่ได้รับผลกระทบจากการปิดบังข้อมูลจาก ผู้ประกอบการอุตสาหกรรมด้วย และความเจ็บป่วยที่เกิดขึ้นนั้นก็ส่งผลกระทบต่อทรัพยากรทาง การแพทย์ที่มีอย่างจำกัดเช่นเดียวกัน

การบริโภคอาหารของคนไทยในชีวิตประจำวันทุกวันนี้ บริษัทอุตสาหกรรมอาหาร เหล่านี้จึงเป็นผู้มีบทบาทเข้ามากำหนดด้วย โดยสร้างวัฒนธรรมการกินอาหารที่สอดคล้องกับการ ทำธุรกิจของตนเองด้วยการโฆษณา ประชาสัมพันธ์ ด้วยอำนาจทุนดังได้กล่าวแล้ว ประเทศไทยเอง จึงไม่สามารถหลีกเลี่ยงปรากฏการณ์วัฒนธรรมการกินที่บริษัทอาหารข้ามชาติสร้างขึ้นได้ วัฒนธรรมการกินอาหารไทยจึงอยู่ในกระแสของความเปลี่ยนแปลงภายใต้ระบบเศรษฐกิจการเมือง โลกและมีวิวัฒนาการไปพร้อมกัน การบริโภคอาหารฟาสต์ฟู้ดและสินค้าอาหารวัฒนธรรม ตะวันตก ในปลายยุค 1970S จอร์จ ริทเซอร์ ได้บัญญัติศัพท์ McDonalization เพื่อกล่าวถึง กระบวนการที่ร้านอาหารจานด่วนเข้ามามีส่วนร่วมต่างๆของสังคมอเมริกา และส่วนต่างๆ ของโลก⁹⁸ ร้านค้าฟาสต์ฟู้ดอย่าง KFC และ McDonal ไม่ได้ขายเพียง อาหารเท่านั้น แต่ยังขาย ความรู้สึกอย่างเช่น การที่เด็กเห็น McDonal แล้วนึกถึงตุ๊กตาโบโซ่ และตัวเอ็มทีเหลือง ร้าน KFC ก็ นึกถึงลุงแซมเนอร์ที่ยืนเฝ้าร้าน และเด็กๆก็รู้สึกว่าการไปร้าน KFC หรือ McDonal คือการไปเที่ยว สวนสนุกเพราะมีตุ๊กตาตัวตลก ลุงใจดี⁹⁹ ซึ่งเป็นการสร้างสัญลักษณ์เพื่อให้เกิดโอกาสในการขาย อีก ด้านหนึ่งสินค้าของร้านค้าเหล่านี้ซึ่งเป็นตัวแทนของความทันสมัยก็ได้ถูกใช้เป็นสัญลักษณ์ของ ผู้บริโภคเพื่อบอกกับสังคม “ซึ่งสตาร์บัคส์จะถูกยกเป็นตัวอย่างคลาสสิกเมื่อกล่าวถึง สัญลักษณ์”¹⁰⁰ ซึ่ง งานศึกษาของ ศศิธร รัตน์เจริญจร เรื่อง ร้านกาแฟ : ความหมายในวัฒนธรรมไทยยุคบริโภคนิยม และได้อธิบายถึงความหมายต่างๆที่สตาร์บัคส์สื่อถึงตั้งแต่ “ตัวร้าน เสมือนพื้นที่ประกอบพิธีกรรม พื้นที่หนึ่ง ..ซึ่งอบอวลไปด้วยกลิ่นของกาแฟ และกลิ่นอายของความรู้ ซึ่งสามารถสัมผัสได้ตั้งแต่ ก้าวแรกที่เข้าไปในร้าน”¹⁰¹ ร้านกาแฟใช้บริบทที่จบปริญญาตรี และมีหนังสือพิมพ์ธุรกิจให้อ่าน และ ยังมีความหมายของตัวร้านอีก โดยตัวร้านสตาร์บัคส์ มีกระบวนการสร้างความหมายโดยใช้สูตร การปรุงกาแฟที่ตายตัว การตกแต่งร้านที่เหมือนกันทั่วโลก แม้แต่เก้าอี้ โต๊ะ โซฟา สีของร้าน ภาพ

⁹⁸ เรื่องเดิม : 68

⁹⁹ นันทขว้าง สิริสุนทร, Trendy Report ,ET Trendy Report. หนังสือพิมพ์กรุงเทพธุรกิจฉบับขวิก, (6-12 สิงหาคม 2547): 2

¹⁰⁰ พิชญ ปัทมาตะสังข์ , โลกดื่มกินสัญลักษณ์,ET Trendy Report. หนังสือพิมพ์กรุงเทพธุรกิจฉบับขวิก, (6-12 สิงหาคม 2547): 3

¹⁰¹ ศศิธร รัตน์เจริญจร, ร้านกาแฟ:ความหมายในวัฒนธรรมไทยยุคบริโภคนิยม. (วิทยานิพนธ์ ปริญญาโทมหาบัณฑิต คณะมนุษยวิทยาสังคมวิทยา มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ,2544) หน้า 135

ตกแต่ง ด้วย พรหม ทำให้ได้ก่อรูปอัตลักษณ์ของร้านว่าเป็นร้านที่มีมาตรฐานแบบอเมริกัน แสดงถึงความเป็นวัฒนธรรมอเมริกัน¹⁰² หรือสิ่งที่คนทั่วไปรู้สึกกับร้านอย่าง “ประสบการณ์ครั้งแรกในร้านสตาร์บัคส์ที่มองภายนอกดูหรูหรา ราคาแพง ทำให้เป็นที่สนใจของสตรีที่ว่า ใครกันที่จะมาดื่มกาแฟที่นี่”¹⁰³ ศรีนคร เองก็เป็นคนที่ใช้ความหมายที่คนได้รับรู้จากร้านกาแฟ มาจินตนาการถึงคนที่มากินกาแฟในร้านซึ่งเป็นคำถามตั้งต้นของการศึกษา นอกจากนี้ ศรีนคร ยังได้กล่าวถึงอัตลักษณ์ของสินค้าสัญลักษณ์และ ความหลากหลายของความหมายในวัฒนธรรมบริโภคนิยม ไว้ที่น่าสนใจว่า “เรื่องของอัตลักษณ์ในวัฒนธรรมบริโภคนิยมไม่ใช่ลักษณะเดี่ยวๆ หรืออยู่อย่างโดดๆ โดยไม่มีลักษณะอื่นใดเข้ามาเกี่ยวข้องเลย ตรงกันข้ามอัตลักษณ์ของการอ้างถึงของวัฒนธรรมบริโภคนิยมปัจจุบัน มีความแตกต่างและหลากหลายมากกว่าหนึ่ง โดยเฉพาะการสร้างอัตลักษณ์หรือความหมายเชิงสัญลักษณ์ให้กับสินค้าใดๆ ที่จะต้องโดดเด่นมีลักษณะเฉพาะตัว ขณะเดียวกันต้องครอบคลุมไปถึงกลุ่มคนจำนวนมากเพื่อความได้เปรียบในการแข่งขันเชิงเศรษฐกิจของสินค้านั้นๆ และยิ่งในวัฒนธรรมบริโภคนิยมที่สินค้าถูกปรุงแต่งให้พิเศษและมีความหมายมากขึ้นอีกมากมาย โดยเฉพาะสินค้าประเภทเดียวกัน หรือสินค้าที่กำลังอยู่ในกระแสนิยมของสังคมด้วยแล้ว สินค้านั้นจะถูกแปรเปลี่ยนให้เป็นสัญลักษณ์ที่มีความหมายอย่างหนึ่งเพื่อชักจูงให้ผู้คนเข้ามาบริโภคความหมายนั้น”¹⁰⁴

อีกด้านหนึ่ง โลกาภิวัตน์ได้ผสมกลมกลืนกับวัฒนธรรมท้องถิ่น ในลักษณะของการผสมกลมกลืน และความแตกต่างถือเป็นการต่อสู้(วิพากษ์)เพื่อแสดงอำนาจของท้องถิ่น และสังคม โดยแสดงออกมาเป็น เมนูอาหาร อย่างเช่น เสตึคลาว สปาเก็ตตี้จิ้มจุ่ม อูด้งคัมยำ กุลิ โกะรสลาบ¹⁰⁵ สปาเก็ตตี้ผัดขี้เมา สุกียากี้คัมยำ และอาหารที่เราคุ้นเคยอย่าง ไข่เจียว ก็เป็นผลผลิตของการผสมผสานวัฒนธรรม ระหว่างไทยกับจีน จนมีลักษณะเฉพาะ เป็นเอกลักษณ์ของอาหารไทยที่ไม่มีในวัฒนธรรมอื่น เป็นอาหารที่กล่าวได้ว่าเป็นอาหารไทยอย่างแท้จริง¹⁰⁶

นอกจาก โลกาภิวัตน์จะนำเอาวัฒนธรรมการกินใหม่ๆ เข้ามาแล้วในสังคมบริโภคนิยมที่เปลี่ยนแปลงไปจากผลของระบบทุนนิยม โลกาภิวัตน์ก็ได้ทำให้วัฒนธรรมการกินอาหารในสังคมไทยเองวิวัฒนาการไปด้วย กล่าวได้ว่าสังคมไทย “อยู่ภายใต้อิทธิพลของลัทธิบริโภคนิยมเช่นเดียวกับสังคมที่มีระบบเศรษฐกิจแบบเสรีทุนนิยมทั้งหลายทั่วโลก ซึ่งสื่อมวลชนทุกชนิดถูกรอบงำด้วยโฆษณาขายสินค้า กระตุ้นให้เกิดการบริโภคที่เกินจำเป็น สร้างให้เกิดภาพมายาของ

¹⁰² เรื่องเดิม หน้า 134

¹⁰³ เรื่องเดิม หน้า 91

¹⁰⁴ เรื่องเดิม หน้า 73

¹⁰⁵ สมสุข หินวิมาน. คราว : พื้นที่การผลิตวัฒนธรรมแห่งชีวิตประจำวัน ใน วารสาร รัฐศาสตร์สาร, 23.2 (กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์ธรรมศาสตร์, 2546): 181

¹⁰⁶ สัมภาษณ์ สุจิตต์ วงษ์เทศ 29 มีนาคม 2549

ความสุขที่ทำให้ผู้บริโภคแสดงลักษณะของการมีความสุขของชีวิต โดยที่การบริโภคดังกล่าวจะไม่เป็นไปเพื่อคุณค่าที่เป็นตัวอรรถประโยชน์ตามที่มืออยู่จริงของวัตถุที่บริโภค หากแต่เป็นการบริโภคเชิงสัญลักษณ์ คือเพื่อใช้การบริโภคสร้างมาลาภาพของ “คุณภาพชีวิต” ที่แสดงเอกลักษณ์ของสถานภาพทางชนชั้นของคน ว่าเป็นหนึ่งเดียวกับชนชั้นที่ตั้งตนเป็นเป้าหมาย(การทำอย่างตะวันตก การทำอย่างเจ้านาย) เป็นการขยับฐานะทางชนชั้นของคนให้สูงขึ้น แต่ขณะเดียวกันผู้ที่อยู่ในชนชั้นที่สูงกว่า แต่เดิมก็พยายามรักษาสถานะที่สูงกว่าของคนไว้ ดังนั้นจึงทำให้เกิดการแข่งขันที่ไม่มีวันจบสิ้น เพราะผู้ที่มิมีเงื่อนไขทางเศรษฐกิจดีก็จะต้องสร้างมาตรฐานใหม่ ให้ผู้ที่มิมีเงื่อนไขทางเศรษฐกิจต่ำกว่าต้องตั้งเป็นเป้าใหม่ เป็นวงจรต่อเนื่องไปเรื่อยๆ”¹⁰⁷ การหมุนวนของวัฒนธรรมเพื่อแสดงฐานะหรือการให้ความหมายใหม่แก่วัฒนธรรมการบริโภคอาหาร จึงเกิดขึ้น อย่างในปัจจุบันวัฒนธรรมไทยเดิม หรือ โบราณ ได้กลับมาเป็นที่นิยมและแสดงถึงความเป็นผู้มีฐานะทางชนชั้นในสังคม

การกินสุนัขของชาวสกอตแลนด์ เป็นตัวอย่างหนึ่งของการกินอาหารที่สัมพันธ์ระหว่างอัตลักษณ์ของกลุ่มคน อำนาจของกลุ่มคน และความสัมพันธ์ทางชนชั้น อาจารย์ นิธิ เอียวศรีวงศ์ ได้มีความเห็นถึงเรื่องนี้ในบทความเรื่อง “กินจ้อ” ที่กล่าวถึงการกินสุนัขของชาวสกอตแลนด์ซึ่งถูกต่อต้านจากคนในจังหวัด และผู้ว่าราชการจังหวัด (รวมถึงคนรักหมาในส่วนอื่นๆของประเทศด้วย) เพราะคนส่วนใหญ่เห็นหมาเป็นสัตว์เลี้ยง แต่การกิน หมู ก็เป็นที่รังเกียจของคนอิสลาม หรือ การกินวัวเป็นสิ่งที่ห้ามทำในผู้นับถือพระวิษณุ การกินสัตว์น้ำมีเปลือกอย่างปู กุ้ง ปลาไม่มีเกล็ด ก็เป็นสิ่งที่ห้ามในศาสนาฮินดู และเสรีภาพของคนที่ไม่ได้กินก็ไม่ได้ถูกสนับสนุนแต่อย่างใด เพราะการกินสุนัข ไม่เหมือนการสูบบุหรี่ที่ถึงแม้สูบในที่ส่วนตัว และจ่ายค่าพยาบาลเองแต่ก็ไปแย่งบริการทางการแพทย์ที่มีอยู่อย่างจำกัดของสังคม การอ้างว่ามีโปรตีนชนิดอื่นๆ ให้กินอีกมากมายโดยไม่ต้องกินหมา จึงละเมิดสิทธิเสรีภาพ และสิทธิอำนาจของคนกินหมา เพราะอัตลักษณ์เป็นเรื่องสัมพันธ์กับอำนาจอย่างปฏิเสธไม่ได้ ถ้าอัตลักษณ์คือ อำนาจและตำแหน่งทางสังคมก็ค่อยไปด้วย กล่าวได้ว่าอาหารและการกินถูกใช้เพื่อสร้างความเป็นพวก และสร้างความเป็นชน เป็นการสร้างอัตลักษณ์ของคนกิน หรือ ไม่กิน การกินอะไรหรือไม่กินอะไรจึงไม่สามารถตัดสินได้ว่าแบบแผนการกินของใครถูกต้องและของใครผิด เพราะอาหารการกินเป็นวัฒนธรรม

อาจารย์สุจิตต์ วงษ์เทศ กล่าวถึงการกินหมาในประวัติศาสตร์วัฒนธรรมข้าวว่า หมาได้รับการนับถือเป็นผู้นำข้าวจากสวรรค์มาให้ นับตั้งแต่นั้นมนุษย์ก็รู้จักปลูกข้าวกินและนับถือหมาเป็นผู้พิเศษที่ทำคุณแก่มนุษย์ ด้วยเหตุนี้คนสมัยก่อนประวัติศาสตร์จึงยกย่องหมาเป็นสัตว์เลี้ยงศักดิ์สิทธิ์ เป็น

¹⁰⁷ นพพร จันทรนำชู .สังคมบริโภคนิยม : ปัญหาทฤษฎีและทางออก,วารสารมนุษยศาสตร์ สังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น, 19 ,1 (2544) หน้า 18-26

สัตว์ภูเขา ใช้หมาเป็นเครื่องเช่นสังเวศน์บ้านผีเรือน ทุกวันนี้ยังปฏิบัติอยู่ทั่วไป แล้วต่างนิยมกินหมาเป็นอาหาร ถือเป็นของดีของวิเศษสุด เมื่อมีแขกไปใครมาเยี่ยมเยือนก็ต้องปรุงหมาขึ้น โตะอาหารไว้ต้อนรับด้วยความเคารพนับถืออย่างยิ่ง¹⁰⁸ ส่วนผู้วิจัยเองเคยเห็นหิ้งบูชาผีบรรพบุรุษในบ้านของคนไทยเชื้อสายลาวโง่งที่จังหวัดนครปฐม มีกระดูกหัวสุนัขอยู่ด้วย การกินสุนัขจึงเป็นเรื่องทางวัฒนธรรมที่สืบทอดมาของคนไทยกลุ่มต่างๆ การตั้งข้อรังเกียจของคนไทยส่วนใหญ่ผู้วิจัยเห็นว่าเป็นเพราะการรับวัฒนธรรมตะวันตกที่ให้ความสำคัญกับสุนัขในฐานะเพื่อน อันเป็นผลจากความโดดเด่นของปัจเจกในสังคมอุตสาหกรรม เพราะในสังคมไทยแต่เดิมหมาเป็นสัตว์เลี้ยงที่มีหน้าที่เฝ้าบ้าน ช่วยเหลือในการล่าสัตว์ ไม่ได้มีหน้าที่เป็นเพื่อน

การบริโภคอาหารเพื่อสุขภาพก็เป็นการแสดงการมีส่วนร่วมต่อความเป็นสากลของกลุ่มคนในสังคมไทย เป็นปรากฏการณ์ที่สร้างกระแสในสังคมซึ่งสอดคล้องกับกระแสการบริโภคเพื่อสุขภาพของโลก ซึ่งทัศนีย์ มีวรรณ ได้ทำการศึกษาเรื่องนี้ ในประเด็น “การสร้างและการบริโภคสัญลักษณ์ในปรากฏการณ์ชีวิตและการทำหน้าที่ของสื่อมวลชน” กล่าวถึงการบริโภคอาหารชีวิตจิตว่า ผู้ที่บริโภคเป็นชนชั้นกลาง แสดงให้เห็นถึงอุดมการณ์ร่วมระหว่างชนชั้นกลางด้วยกัน หรือเพื่อสร้างมาตรฐานเดียวกัน ที่บ่งบอกว่าผู้บริโภคเป็นใครและอยู่ในส่วนใดของสังคม¹⁰⁹ โดยปรากฏการณ์ชีวิตจิตนี้เป็นปรากฏการณ์เชิงสัญลักษณ์หรือปรากฏการณ์ของความหมายที่มีความสัมพันธ์กับสุขภาพ ของบุคคลที่มีปัญหาสุขภาพ หรือผู้ที่มีความสนใจ เพื่อเป็นแนวทางในการแก้ไขปัญหาของตน กล่าวได้ว่าการบริโภคอาหารชีวิตจิต มีเครื่องมือแบ่งแยกหรือแสดงฐานะทางชนชั้นที่สำคัญ เรื่องความรู้ วิทยาการ การอธิบายเหตุผล ซึ่งน่าจะเป็นเพราะการเข้าถึงการบริโภคอาหารชีวิตจิตไม่มีเกณฑ์ทางเศรษฐกิจมาเป็นเครื่องแบ่งที่ชัดเจน ซึ่งเป็นปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นในสังคมสมัยใหม่ “เนื่องจากความหลากหลายของสัญลักษณ์ที่มีการนำเอาภูมิปัญญาของชาติต่างๆ และวิทยาการสมัยใหม่มารวมกันไว้เพื่อให้ได้เป็นของดี และมีความเป็นสากล อีกทั้งการผสมผสานระหว่างวิถีการปฏิบัติและการบริโภคที่จะคอยย้ำให้อุดมการณ์มีความเฉพาะตัวและคงทนถาวร เพื่อเป็นรูปแบบปฏิบัติที่เป็นมาตรฐานสำหรับชนชั้นกลางที่แสวงหาวิธีการพึ่งตนเอง และแตกต่างจาก

¹⁰⁸ สุจิตต์ วงษ์เทศ บรรพบุรุษของคนไทย กินข้าวเหนียวที่หมาเฝ้าทางขโมยมาจากสวรรค์ ศิลปวัฒนธรรม (18 ธันวาคม 2539) หน้า 125

¹⁰⁹ ทัศนีย์ มีวรรณ ,การสร้างและการบริโภคสัญลักษณ์ในปรากฏการณ์ชีวิตจิตและการทำหน้าที่ของสื่อมวลชน, (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทศึกษาศาสตร์มหาบัณฑิต ,คณะนิเทศศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย , 2542) หน้า 120

รูปแบบเดิมที่เป็นอยู่...ฉะนั้นการให้ความหมายโดยการอธิบายให้เหตุผลจึงเป็นวิธีการที่สำคัญกับความเป็นชนชั้นกลาง ในเมืองซึ่งเติบโตมาพร้อมกับความเจริญทางเศรษฐกิจ”¹¹⁰

การบริโภคดังกล่าวนอกจากเป็นเรื่องของสุขภาพแล้ว ยังเป็นผลจากการที่ผู้คนในสังคมหันไปสนใจกับความทันสมัย และนิยมตะวันตกเป็นผลกระทบย้อนกลับของลัทธิบริโภคนิยม ซึ่งมีรูปแบบการใช้ชีวิตที่หลุดออกจากวัฒนธรรมจารีตประเพณีของตนเอง เพราะมีวิถีชีวิตในรูปแบบวัฒนธรรมสากลเหมือนกับชนชั้นกลางทั่วโลก วัฒนธรรมไทยที่ยังใช้อยู่ก็ถูกข่มขู่ให้เข้ากับความสะดวกวิถีชีวิตเมือง¹¹¹ กลุ่มคนเหล่านี้จะเป็นกลุ่มที่แสดงอาการโหยหาอดีต หรือความเป็นไทยอย่างกรณีการตื่นเต้นกับหนังเรื่องโหมโรง¹¹² สอดคล้องกับนักสังคมวิทยา โรแลนด์ โรเบิร์ตสัน ที่กล่าวว่า ในสังคมที่เร่งรัดพัฒนา และกระแสโลกาภิวัตน์ได้ส่งผลกระทบต่อจิตใจของคนนั้น จะเกิดปรากฏการณ์ที่คนในสังคมจะรู้สึกมีความสุขเมื่อได้นึกถึงเรื่องราวในอดีต เป็นการแสวงหาความหมายให้กับตัวเองหรือกลุ่มของตัวเอง¹¹³ ดร.สุริชัย หวันแก้ว เรียกปรากฏการณ์นี้ว่า “การโหยหาอดีต” ซึ่งเป็นวิถีชีวิตที่อยากจะย้อนกลับมาเกิดในยุคปัจจุบัน จากการใช้วิถีชีวิตอยู่ในระบบเศรษฐกิจปัจจุบันที่ต้องเร่งรีบเคร่งเครียด ก็ยังทำให้คนเหล่านั้นโหยหาวิถีชีวิตที่เคยมีความสุขในอดีต¹¹⁴ ซึ่งเราเห็นปรากฏการณ์นี้ได้จากการที่ร้านค้าต่างๆ ใส่ชื่อห้อยท้ายที่แสดงถึงอดีต เช่น ก๊วยจ๊ับโบราณ กาแฟโบราณ ไอติมโบราณ เฉาก๊วยโบราณ หรือคำว่า ชาววัง ที่นอกจากความเก่าแก่แล้วยังบอกที่มาและอดีตอันรุ่งเรือง อย่าง ข้าวแช่ชาววัง ขนมหวานชาววัง ขนมครกชาววัง เป็นต้น

¹¹⁰ ทศนีย์ มีวรรณ ,การสร้างและการบริโภคสัญลักษณ์ในชีวิตและการทำหน้าที่ของสื่อมวลชน, (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทศาสตรมหาบัณฑิต ,คณะนิเทศศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย , 2542) หน้า 118-119

¹¹¹ มุกหอม วงษ์เทศ , โหมโรงโหมกระพือความกลางของไทย, มติชนสุดสัปดาห์, (5-11 มีนาคม 2547) หน้า 69

¹¹² เรื่องเดิม

¹¹³ อรรถการ สัตยพานิชย์ ,cover story, Strategy+Marketing Magazine, 34, (มิถุนายน 2547) หน้า 43

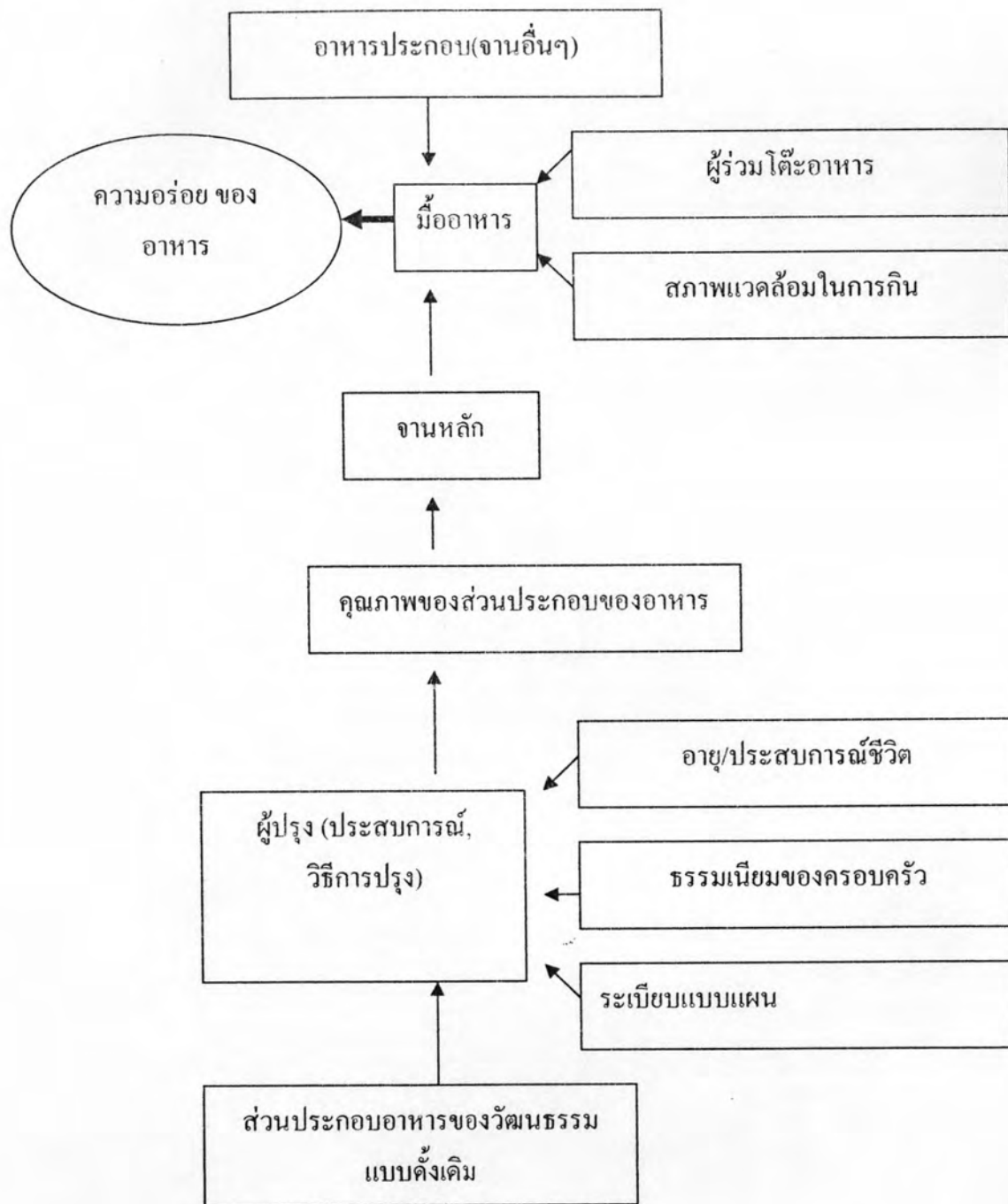
¹¹⁴ เรื่องเดิม หน้า 43-45

4.7 โลกทัศน์ของวัฒนธรรมการกินอาหารไทย

ปัจจุบันอาหารไทยได้รับความนิยม “การขยายตัวของภัตตาคารและร้านอาหารไทย เป็นนิมิตรหมายอันดีที่ชี้ให้เห็นศักยภาพของตลาดโลก”¹¹⁵ แต่ทำไมอาหารไทยจึงได้รับความนิยมในเวทีโลก ก็ต้องตอบว่าเป็นเพราะความอร่อยเป็นอันดับแรก เพราะเป็นคุณลักษณะที่ดีของอาหารที่จะขาดเสียไม่ได้ ความอร่อยนั้นเป็นเรื่องเฉพาะทางวัฒนธรรม หรือจะลงรายละเอียดไปได้ถึงเฉพาะตัวบุคคลก็ยังทำได้ แต่ที่ยอมรับกันทั่วไปความอร่อยที่นักชิมให้คำนิยมหรือความนั้นต้องมีเกณฑ์ตัดสินถึงความอร่อยซึ่งเป็นที่ไม่มีระบุเป็นสายลักษณ์อักษร เพราะนิยามของความอร่อยสามารถเปลี่ยนแปลงไปได้เสมอ ที่มาของความอร่อยนั้น *Nguye^n Xua^n Hie^n* ได้วิเคราะห์ที่มาของความอร่อยไว้ใน *Glutinous-Rice-Eating Tradition in Vietnam and Elsewhere* ว่าประกอบไปด้วย อารยธรรมการกินดั้งเดิมของวัฒนธรรม, วิธีการปรุง, เครื่องปรุง ไปจนถึงงานช่างเคียง(อาหารประกอบ, เสริม, ร่วมมือ) การจัด โต๊ะ จัดจาน สภาพแวดล้อม ทั้งหมดรวมกันเป็นมื้ออาหาร และถูกพิจารณาให้คุณค่าของความอร่อยโดยผู้บริโภค ซึ่งเป็นลักษณะที่สามารถนำมาใช้ในการวิเคราะห์ที่มาของความอร่อยของอาหารไทยที่สามารถกลายเป็นอาหารในกระบวนการเปลี่ยนแปลงของโลกาภิวัตน์ได้ ดังรูปความสัมพันธ์ต่อไปนี้

¹¹⁵ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร, อาหารไทยในกระแสโลกาภิวัตน์, (กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร ,2537) หน้า 12

รูป 5.1 ที่มาของความอร่อย¹¹⁶

¹¹⁶Nguyen Xuan Hien, *Glutinous-Rice-Eating Tradition in Vietnam and Elsewhere*, (Bangkok:

แสดงให้เห็นถึงความเกี่ยวข้องกันตั้งแต่จุดเริ่มต้นที่ อารยธรรมการกินดั้งเดิมของวัฒนธรรมนั้น มาสู่วิธีการปรุงที่มีเทคนิคแตกต่างกัน ไปในแต่ละโอกาสและผู้คน เครื่องปรุงที่เหมาะสมในเวลานั้น ไปจนถึงงานข้างเคียง(อาหารประกอบ,เสริม,ร่วมมือ) การจัดโต๊ะ จัดจาน สภาพแวดล้อมที่มารวมกันเป็นมื้ออาหาร และถูกนำเสนอเพื่อให้คุณค่าของความอร่อย จะเห็นว่าส่วนประกอบของความอร่อยไม่ใช่เพียงแต่สิ่งที่อยู่ในจานเท่านั้น แต่ยังรวมถึงสภาพแวดล้อมในการกิน วัฒนธรรมที่เป็นพิธีการกินอย่างการจัดโต๊ะ จัดจาน เป็นต้น ดังนั้นเมื่อสิ่งใดสิ่งหนึ่งในกระบวนการเพื่อความอร่อยนี้เปลี่ยนแปลงไป “อาหารบางอย่างเช่น ต้มยำกุ้ง ได้กลายเป็นอาหารที่ได้รับการยอมรับว่าเป็น 1 ใน 5 ของอาหารยอดนิยมของโลกไปแล้ว”¹¹⁷ อาหารไทยเป็นที่พึงปรารถนาในหมู่คนตะวันตก แม้ว่าจะจุกักค้อยู่แต่ในหมู่ประเทศอเมริกาเหนือและยุโรปตะวันตก แต่มีข้อยกเว้นในประเทศแถบเมดิเตอร์เรเนียน เช่นสเปน และอิตาลีก็ตาม ถึงอย่างนั้นก็ดีสถานะของอาหารไทยก็ยังไม่สูงเท่ากับอาหารฝรั่งเศสในโลกตะวันตก¹¹⁸

ลินดา ซีวิตเตโล ได้กล่าวถึงชาวตะวันตกที่นิยมอาหารไทยและอาหารเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ในปัจจุบันว่า ผู้ที่สนใจมาซื้อหนังสือเกี่ยวกับอาหารไทยนอกจากจะนำไปหัดทำแล้ว ยังให้ความสำคัญกับวัฒนธรรมความเป็นมาของอาหาร วิถีชีวิต ความเป็นอยู่ของผู้คน ประวัติศาสตร์ กำบอกเล่า (memoir) ไม่ได้หยุดความสนใจอยู่แค่เรื่องของอาหาร¹¹⁹ ความสนใจเหล่านี้ผู้ศึกษามองว่าเป็นไปเพื่อใช้สร้างความหมายเพื่อแสดงสัญลักษณ์ในการกินอาหารต่างวัฒนธรรมนั่นเอง และถ้าหากมีการปรับสูตรพลิกแพลงให้ผู้บริโภคทั่วไป(ต่างวัฒนธรรม)ยอมรับได้ อาหารไทยอาจเป็นที่นิยมเทียบชั้นอาหารชั้นนำได้ แต่เมื่อถึงเวลานั้นอาหาร ไทยก็อาจมิใช่อาหาร ไทยที่คนไทยดั้งเดิมรู้จักอีกต่อไป¹²⁰ เช่น ผัดไทยใส่มะเขือเทศในตลาดสหรัฐอเมริกา ที่ผู้ผลิตใช้ตัวแบบ สีน้าอเมริกันเป็นตัวตั้ง แล้วค่อยใส่กลิ่นอายอาหารไทย หรืออาหารชาติไหนๆเข้าไปแทนที่เป็นส่วนน้อยเพียงสัก 10%¹²¹

¹¹⁷ เรื่องเดิม หน้า 10

¹¹⁸ ธเนศ วงศ์ยานนาวา, “ความเป็นอนิจจัง ของ อาหารจีนชั้นสูง ในกรุงเทพฯ : การเดินทางของ อาหารประชาธิปไตย” ศิลปวัฒนธรรม , 24 , 11 (กันยายน 2546) www.matichon.co.th

¹¹⁹ Linda Civitello, *Cuisine and Culture : A History of food and people*, (USA :John Wiley & Sons, 2004) p 301-302

¹²⁰ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร, *อาหารไทยในกระแสโลกาภิวัตน์*, (กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร ,2537) หน้า 12

¹²¹ “ผัดไทยใส่มะเขือเทศ”, *กรุงเทพธุรกิจบิซนิวก*, (20-26 ส.ค.2547) : C12

ในการก้าวสู่ความเป็นสากล สิ่งที่สำคัญเสียไปในวัฒนธรรมอาหาร อีกประการหนึ่งคือในกระบวนการทำให้อาหารเป็นอุตสาหกรรม ความแตกต่างปลีกย่อย ในกระบวนการทำอาหาร ซึ่งหมายถึงรสชาติ วัตถุดิบ และกรรมวิธีดั้งเดิมในการผลิต จากเดิมอาหารมีจุดเริ่มต้นมาจากการทำเพื่อบริโภคในครัวเรือนซึ่งมีความแตกต่างด้านสถานที่ เวลา รสนิยม จารีต และกระบวนการผลิต แต่อุตสาหกรรมทำให้ความแตกต่างนี้หายไป¹²² รวมถึงรสมือที่เป็นเสน่ห์ที่ไม่สามารถลอกเลียนกันได้แม้จะใช้สูตรเดียวกันก็ตาม อาหารที่ผลิตด้วยกระบวนการอุตสาหกรรม จึงกลายเป็นอาหารที่เหมือนกัน มีรสชาติกลิ่นสีที่เป็นมาตรฐาน ความแตกต่างของอาหารในแต่ละฤดูกาล แต่ละรสมือแม้ครัวอันเป็นเสน่ห์อย่างหนึ่งของอาหารก็หายไป รสชาติก็ถูกทำให้ตอบรับกับผู้บริโภคส่วนใหญ่ อย่างเช่นรสหวานซึ่งอาหารกล่องสำเร็จรูปที่อุ่นด้วยไมโครเวฟมักจะมีรสชาติดหวานนำ ทั้งที่เดิมรสชาติของอาหารชนิดนั้นๆ ต้องปรุงให้มีรสอ่อนนำ อันเป็นผลจากการติดหวานของคนรุ่นใหม่ๆ นิยมกินขนม

แต่ความนิยมในกลิ่น รสอาหารก็เปลี่ยนไปเสมอ อย่างกรณี ม.ร.ว. คึกฤทธิ์ ปราโมช เล่าเรื่องการกินอาหารของมารดาว่าเวลาที่พี่น้องมาเยี่ยม มารดาในขณะที่บิดาไม่อยู่นั้นจะปิดห้องกินอาหารกันและหลังจากกินเสร็จก็จะทำความสะอาดอย่างดี เพราะมารดาของท่านเป็นคนตระกูลขุนนาง ซึ่งชื่นชมกลิ่นรสเนย แต่ บิดาของท่านซึ่งเป็นเจ้านายไทยนั้น รังเกียจเอามากๆ¹²³ ซึ่งในทุกวัฒนธรรมอาหารมีกลิ่นจากการหมัก ด้วยกันทั้งสิ้น เพียงแต่ใครชอบรสนิยมแบบใด ยกตัวอย่างไทย มีน้ำปลา ปลาร้า ซึ่งชาวต่างชาติรังเกียจ ขณะที่ชาวต่างชาติมีเนย ชีส ที่เราไม่คุ้นเคยในระยะแรก โดยเฉพาะชีสบ่มที่ให้กลิ่นรสเข้มข้น แต่ปัจจุบันกลิ่นนมเนยและชีสเป็นที่ยอมรับและบริโภคกันมากขึ้น กลิ่นปลาร้า สำหรับสังคมไทยปัจจุบันกลับถูกเหยียดให้ต่ำลงไป และกลายเป็นตัวหมายถึง “วัฒนธรรมที่นิยมของคนอีสานซึ่งด้อยอำนาจในสังคม”¹²⁴ การใช้เครื่องปรุงรสอย่างน้ำปลาในอาหารไทยสำหรับชาวต่างชาติจึงเป็นเรื่องต้องระมัดระวัง และจากประสบการณ์ของผู้ศึกษาเองเคยทำงานพิเศษในร้านอาหารที่เกาะสมุย และพบว่าฝรั่งใช้เกลือปรุงรส หรืออย่างมากก็เรียกหาซีอิ๊วขาวแต่ไม่เคยใช้น้ำปลาเลย จึงกล่าวได้ว่าวัฒนธรรมเรื่องกลิ่นรสของสังคมเปลี่ยนแปลงเคลื่อนไหวอยู่เสมอด้วยกระบวนการทางสังคม และวัฒนธรรม

¹²² มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร, อาหารไทยในกระแสโลกาภิวัตน์, (กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร ,2537) หน้า 10

¹²³ คึกฤทธิ์ ปราโมช, คึกฤทธิ์ พ้อครัวหัวป่าก์ (กรุงเทพฯ: อมรินทร์, 2522) หน้า 105-106

¹²⁴ นิธิ เอียวศรีวงศ์, “กินจ้อ”, มติชนสุดสัปดาห์, (1-7 กันยายน 2546),หน้า 34

ดังนั้นความเป็นอาหารไทยที่ใช้เป็นสินค้าในตลาดโลกจึงไม่ใช่การยึดติดในกลิ่น รส ที่เป็นของแท้จริงของความเป็นอาหารไทยแท้ เพราะจุดขายที่แท้จริงคือการปรุงแต่ง เพิ่มเติม ความหมาย เรื่องราว และความหมายของอาหารไทย อย่างที่ ลินดาได้กล่าวไว้ว่า ผู้บริโภคไม่ได้สนใจเฉพาะตัวอาหาร แต่สนใจความเป็นมา วิถีชีวิต ความเป็นอยู่ ประวัติศาสตร์ คำบอกเล่า ซึ่งผู้บริโภคจะเป็นผู้เลือกบริโภค ปรุงแต่งความหมายและใช้ประโยชน์จากความหมายเหล่านั้นอย่างที่ตนเองต้องการ